Hymnologiske Meddelelser

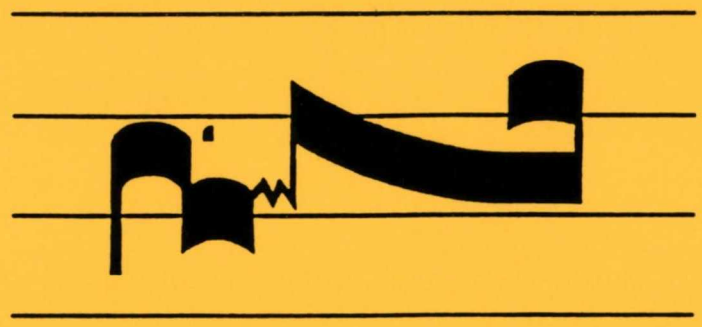

udgivet af Salmehistorisk Selskab og
Nordisk Institut for Hymnologi

22. årg. april 1993 nr. 1

Hymnologiske Meddelelser

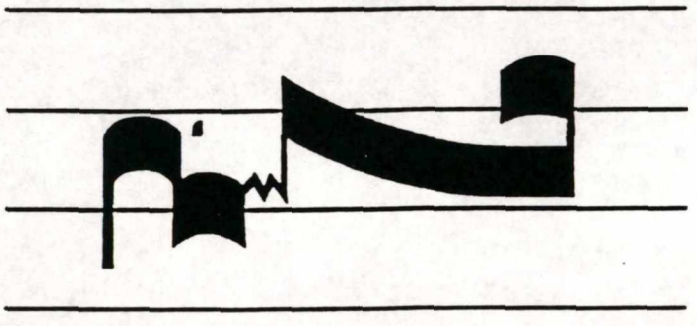

udgivet af Salmehistorisk Selskab og
Nordisk Institut for Hymnologi

22. årg. april 1993 nr. 1

HYMNOLOGISKE MEDDELELSER

Tidsskrift om salmer
udgivet af Salmehistorisk Selskab
og
Nordisk Institut for Hymnologi
22. årgang 1993 nr. 1

Peter Balslev-Clausen:
Frem mod en ny dansk salmebog s. 1

Pressemeddelelse:
Salmebogskommission nedsat s. 6

Kommissorium for en ny Salmebogskommission fra Kirkeministeriet s. 2

Sammensætning af salmebogskommissionen s. 3-5

Artikler
Leif Ludwig Albertsen
Regler for Salmebogskommissioner s. 7-19

Vibeke Hammerum:
Nu rinder solen op ... The Missing Link s. 20-44

Herlov Brix:
Naturen holder Pinsefest s. 45-50

Jens Lyster:
Bed, o Jesus, bed for mig s. 51-53

Anmeldelser m.m.
Kirsten Kjærulff: Den ildfyldte kraft. Middelalderens mystik hos Hildegard af Bingen
(Ninna Jørgensen) s. 54-56

Poul Dam:
Supplement til artiklen om "Se nu stiger solen..." s. 56

Forfatternes adresser s. 57

Indholdsoversigt 1992 s. 58-60

ISSN 0106 - 4940

PETER BALSLEV-CLAUSEN

Frem mod en ny dansk salmebog

5. januar 1993 nedsatte kirkeminister Torben Rechendorff en kommission på 21 medlemmer, der inden udgangen af 1997 skal udarbejde forslag til en ny salmebog med tilhørende koralbog. Baggrunden for nedsættelsen er beskrevet i salmebogskommissionens kommissorium og den pressemeddelelse, der er aftrykt i dette nummer af Hymnologiske Meddelelser sammen med en oversigt over kommissionens sammensætning.

Kommissionen har endnu ikke begyndt sit arbejde, og det er derfor for tidligt at sige noget om, hvad der vil komme ud af det. Så meget kan dog allerede nu siges, at opgaven er en anden for den kommission, der nu er blevet nedsat, end den var for kommissionen af 1946. I modsætning til dengang er det i dag forudsat, at der skal nye salmer med i den kommende salmebog, ligesom det ligger i kommissoriet, at der samtidig med salmebogen skal udarbejdes en koralbog, der knytter sig til den.

Ser man på sammensætningen af salmebogskommissionen, er det tydeligt, at det udvidede kommissorium i forhold til 1946 også gør sig gældende her. En række af kommissionsmedlemmerne har en musikalsk baggrund, og fire af kommissionsmedlemmerne har været medlem af det udvalg, der fra efteråret 1991 har arbejdet med et tillæg med nye salmer til Den danske Salmebog. Dertil kommer et antal lægmænd og litteraturfolk. Som noget nyt i forhold til kommissionen af 1946 har kommissionen denne gang skullet sammensættes med hensyntagen til de i mellemtiden indførte regler om ligeberettigelse i officielt nedsatte udvalg og kommissioner. Dertil kommer, at der fra begyndelsen er blevet knyttet et sekretariat til kommissionen. Siden kommissionen blev nedsat er den blevet suppleret med tidligere kulturminister Grethe Rostbøll, oprindelig medlem af styringsgruppen for salmebogsarbejdet.

Debatten om kommissionens nedsættelse, dens sammensætning og dens kommissorium er allerede så småt begyndt. Leif Ludwig Albertsen skrev 1984 i Hymnologiske Meddelelser artiklen: "Regler for Salmebogskommissioner", der bliver genoptrykt i dette nummer som et fornyet startskud for salmebogsdebatten. Bidrag, større og mindre, til denne debat vil være velkomne i Hymnologiske Meddelelser. Det meget omfattende kommissorium åbner op for en mængde forskellige indfaldsvinkler i den debat, der vil være en af de væsentlige forudsætninger for, at kommissionens arbejde vil kunne lykkes optimalt.

1990'erne vil blive et salmebogsarbejdets årti i Danmark. I løbet af indeværende år vil et tillæg til Den danske Salmebog med mellem 150 og 200 nye salmer se dagens lys. Derefter skal det afprøves og debatteres, mens salmebogskommissionen arbejder, og sidst i årtiet kommer debatten om den nye salmebog. Forhåbentlig bliver årtiet ikke alene et salmebogsarbejdets, men også et salmeskrivningens, og, først og fremmest, et salmesangens årti!

pressemeddelelse Den 5. januar 1993

Salmebogskommission nedsat

En kommission med 21 medlemmer skal inden udgangen af 1997 udarbejde forslag til en ny salmebog og tilhørende koralbog. Som formand for kommissionen har jeg udpeget biskop Erik Norman Svendsen, København.

Kommissoriet for den nye kommission samt forslag til sammensætning er udarbejdet af en styringsgruppe, som jeg i efteråret 1990 nedsatte til at forberede arbejdet hen imod en ny salmebog. Kommissionen vil få bistand af et sekretariat bestående af kontorchef Finn Langager Larsen, Kirkeministeriet, sognepræst, lic. theol. Peter Balslev Clausen, Hellerup, og organist Margrethe Østergaard, Kalundborg.

De 21 medlemmer af kommissionen repræsenterer såvel teologisk/hymnologisk som kirkemusikalsk ekspertise, ligesom der blandt dem er repræsentanter for kulturlivet og det kirkelige og folkelige liv.

Det glæder mig, at de 21 medlemmer samt sekretærerne har sagt ja til at gå ind i det meget store arbejde, det vil være i løbet af 5 år at komme med forslag til en ny salmebog.

Den nuværende salmebog, Den danske Salmebog, rummer kun i meget begrænset omfang salmer fra vort eget århundrede. Siden den blev autoriseret i 1953, har en ny generation af salmedigtere og komponister imidlertid markeret sig stærkt, og der er udgivet en lang række private salmesamlinger og salmebogstillæg. Det har for mig understreget behovet for, at der udarbejdes en ny, autoriseret salmebog. Arbejdet med en ny salmebog skal også ses som en naturlig forlængelse af, at vi i 1992 fik en ny, autoriseret oversættelse af Bibelen samt en ny alterbog og nye ritualer for folkekirken.

Den nye salmebog skal både indeholde salmer fra den rige danske salmesangstradition og fra vor egen tid. I løbet af nogle måneder udgives et tillæg med nye salmer, så de kan blive afprøvet bredt i folkekirken, inden kommissionen slutter sit arbejde. Den nye salmebog skal kunne bruges såvel ved folkekirkens ordinære gudstjenester som ved f. eks. børne- og ungdomsgudstjenester og kirkelige handlinger og i det personlige andagtsliv.

Til orientering vedlægges kommissoriet for salmebogskommissionen samt en oversigt over dens medlemmer.

Med venlig hilsen

Torben Rechendorff

KIRKEMINISTERIET December 1992

KOMMISSORIUM FOR

EN NY SALMEBOGSKOMMISSION

I Den danske Salmebog blev autoriseret den 25. februar 1953 af Hans Majestæt Kong Frederik IX. Den 6. juli 1988 autoriseredes 2. udgave af salmebogen af Hendes Majestæt Dronning Margrethe II.

Den danske Salmebog afspejler dansk salmetradition indtil midten af dette århundrede. Fra vort eget århundrede er der optaget 12 originale danske salmer samt 13 oversættelser og bearbejdelser. Også Den danske Koralbog fra 1954 viderefører først og fremmest den hidtidige salmesangstradition.

Siden udgivelsen af Den danske Salmebog har, bl.a. som følge af arbejdet med gudstjenesteformyelse, en ny generation af salmedigtere i Danmark arbejdet med at udtrykke det kristne budskab i et sprog, der er hentet fra vor tid. På samme måde har mange komponister skrevet melodier til de nye tekster. Endelig er der blandt kirkemusikere sat spørgsmålstegn ved sider af den kirkemusikalske holdning, som udtrykkes i salmebogens melodihenvisninger.

En lang række private salmesamlinger og salmebogstillæg med tilhørende koralbøger har set dagens lys, og mange nye tekster og melodier er blevet afprøvet og indsunget i menighederne, såvel ved de ordinære gudstjenester som ved særlige gudstjenester, bl.a. for børn og unge.

Hertil kommer, at en ny bibeloversættelse samt en ny alterbog og nye ritualer er blevet autoriseret.

På baggrund af de nævnte forhold skønnes det, at tiden er inde til, at der fremlægges forslag til en ny salmebog.

II Kommissionen anmodes på den baggrund om at fremkomme med forslag til en ny salmebog samt tilhørende koralbog. Salmebogen skønnes at skulle have et omfang, der omtrentligt svarer til den nuværende salmebog.

Salmebogen skal have en sådan bredde, at den dækker behovet for salmer såvel ved folkekirkens ordinære gudstjenester som ved andre gudstjenester, herunder børne- og ungdomsgudstjenester, samt ved kirkelige handlinger og i det personlige andagtsliv.

Salmebogen bør både indeholde salmer fra dansk salmesangstradition og fra vor egen tid.

Ved udvælgelsen af salmer fra tidligere tider bør der lægges vægt på salmer, der er i fortsat brug, ligesom der bør tages fornødent hensyn til, at de forskellige perioder i den danske salmedigtnings historie er kvalificeret repræsenteret. I den forbindelse bør det tilstræbes, at tidligere tiders salmetekster gengives i en så oprindelig form som muligt, idet dog også salmernes anvendelighed i en gudstjenestelig sammenhæng må tages i betragtning, bl.a. ved udvælgelsen af antallet af vers fra de enkelte salmer.

Ved udvælgelsen af salmer fra vor tid må der udover et teologisk og litterært kvalitetskrav især lægges vægt på salmer, der omhandler tekster i kirkeåret, der kun perifert eller slet ikke er berørt i den nuværende salmebogs salmer, samt salmer, der indholdsmæssigt nyfortolker og poetisk nyformulerer tidligere anvendte tekster. I den forbindelse bør der lægges vægt på indvundne erfaringer fra hidtil udsendte tillæg til Den danske Salmebog, især det kommende officielle salmebogstillæg.

Opmærksomheden bør tillige være henledt på, i hvilket omfang såvel ældre som nyere salmer fra andre lande, især fra vore nordiske nabolande, gennem oversættelser/gendigtninger naturligt kan anvendes i en dansk gudstjenestesammenhæng og i mødet med andre kirkelige traditioner.

Kommissionen anmodes om at fremkomme med forslag til melodihenvisninger samt at overveje, hvorvidt teksterne bør forsynes med melodisats. Kommissionen anmodes tillige om at fremkomme med forslag til en koralbog.

Som for salmeteksternes vedkommende bør der lægges vægt på de melodier, som er del af vor nuværende tradition. Opmærksomheden bør tillige være henvendt mod melodier, som er uden for den aktuelle tradition, men som

skønnes at kunne tilføre dansk kirkesang yderligere kunstnerisk dimension, og som besidder folkelig appel. Det bør tilstræbes, at tidligere tiders melodier gengives i en så oprindelig form som muligt under hensyntagen til deres anvendelighed i nutidig gudstjenestesammenhæng.

Ved udvælgelse af melodier fra vor tid bør der udover kravet om kvalitet og anvendelighed i gudstjenesten også lægges vægt på alsidighed.

Optagelse af tekster fra andre lande må medføre overvejelser af disse teksters melodihenvisninger og/eller originalkompositioner.

Koralbogen skal ud over et komplet melodirepertoire til salmebogen indeholde gudstjenestens liturgiske musik. Koralbogen skal endvidere omfatte noter, kommentarer, kildefortegnelse, komponistregister, versemålsregister etc.

Kommissionen anmodes tillige om at udarbejde en særskilt, énstemmig melodibog for kirkekor.

Endelig må kommissionen, for så vidt angår salmebogens tekstdel, drage omsorg for en grundlæggende revision af salmebogens bønnebog samt overveje omfang og indhold af de i nuværende salmebog optagne "påmindelses- og trøsteord". Det forudsættes, at den sidst autoriserede alterbog og de sidst autoriserede ritualer for kirkelige handlinger indgår i den nye salmebog, samt at de historiske oplysninger og registre ajourføres i fornødent omfang.

Kommissionen er frit stillet med hensyn til at konsultere personer uden for kommissionen med henblik på at få særlige områder inden for kommissoriet belyst.

Kommissionen skal så vidt muligt afslutte sit arbejde inden udgangen af 1997.

Sammensætning af salmebogskommissionen:

Rektor, dr.phil. Else Marie Bukdahl, København

Organist Inge Bønnerup, København

Organist Jørgen Ernst Hansen, Skibby

Biskop Søren Lodberg Hvas, Aalborg

Sognepræst Betty Højgaard Sørensen, Knebel

Universitetslektor, cand.theol. Jørgen I. Jensen, København

Sognepræst, ekstern lektor Jørgen Kjærgaard, Århus

Sognepræst Niels Jørgen Kobbersmed-Nielsen, Redsted

Højskoleforstander Helga Kolby Kristiansen, Silkeborg

Højskolelærer Ditte Krøgholt, Ulfborg

Pastor Eva Meile, Gentofte

Journalist Birgit Meister, Gentofte

Organist Peter Møller, Esbjerg

Organist Henrik Fibiger Nørfelt, Charlottenlund

Docent Ingolf Olsen, København

Rektor, cand.theol. Gerhard Pedersen, Århus

Overlærer Vibeke Skov Christensen, Frederiksberg

Biskop Erik Norman Svendsen, København (formand)

Professor, dr.phil. Christian Thodberg, Århus

Sognepræst Anne Birgitte Villadsen, Kappel

Redaktør Henrik Wivel, Virum

Sekretariat:

Kontorchef Finn Langager Larsen, Kirkeministeriet

Sognepræst, lic.theol. Peter Balslev-Clausen, Hellerup

Organist Margrethe Østergaard, Kalundborg

LEIF LUDWIG ALBERTSEN

Regler for Salmebogskommissioner

1. regel: Man skal så vidt muligt modarbejde, at der overhovedet nedsættes salmebogskommissioner og forberedes nye salmebøger, for det er imod liturgiske teksters væsen at blive forandret, og der opstår ikke i øjeblikket nye salmer, der på overbevisende måde overflødiggør de hidtidige.

Sommetider udkommer der nye salmebøger, dels for at åbne denne officielle samling til liturgisk og privatreligiøs brug for nytilkomne tekster, der enten skyldes vore dages digtere eller hidtil har været uretfærdig overset, dels for at kassere nogle af de hidtidige tekster og nyredigere de øvrige. Til at forberede sådanne nye salmebøger har det de sidste par hundrede år været almindeligt her og andre steder i verden at nedsætte såkaldte salmebogskommissioner, der på den ene side prøver at nå frem til et indbyrdes kompromis, der, som man siger, deler sol og vind lige, på den anden side er up to date og stræber efter at indpode deres egen generations forestilling om, hvad kristendom er, på kirkens hidtidige kønne vækster.

Skal man opstille regler for, hvorledes salmebogskommissioner bør opføre sig, kan man skæve til de regler, der gælder for ordadskillelse på engelsk. Den første og fornemste regel lyder: *do not*. Det er som regel en dårlig idé overhovedet at ville indføre nye salmebøger til erstatning for de hidtidige, og det er det af mange grunde. Men ligesom man sommetider er nødt til alligevel at skille ord på engelsk, fordi der ikke er mere plads på linien, nødes man også til at nedsætte nye salmebogskommissioner og autorisere nye salmebøger, fordi der er tilstrækkelig stærke kræfter, der kræver det. Disse kræfter er som regel folk, der personlig synes, det er sjovt at sidde i en salmebogskommission og have magt til at vælge og vrage og lege rigtige digtere med de nødrim, der er nødvendige, så snart de ændrer et sted hos deres store forgængere. Politikere synes også, det er sjovt at være med til en ny grundlov, selvom selve udtrykket: en ny grundlov, skulle gøre folk bange. Medlemmer af salmebogskommissioner føler luft under vingerne, historiens vingesus, når de sidder og er med til at bestemme, om der skal stryges en strofe hos Ingemann. Men det er slet ikke historiens vingesus, og man basker sig ikke ret højt til vejrs.

Sagt på en anden måde: primært er det et egotrip at lave om på noget, der har haft religiøs værdi for ens fædre. Vi vil alle gerne være med til at lave verden om og sætte os et personligt minde, men verden er snarere tjent med, at visse værdier netop ikke revideres hele tiden. Når vi ser på salmebogen, er det klart, hvad dens værdi er. Salmebogen er ikke værdifuld ved at være ny. En vittighed er værdifuld ved at være ny, den er morsom første gang og kedelig ved gentagelse. En salmebog er lige det modsatte: salmer er kun gode, efterhånden som de vinder ved gentagelse, ordret gentagelse, udenadslære. Salmer skal være støtter i livet, ordsprogsarsenaler, noget, man kan stå og synge, mens man skræller kartofler. Hvergang man laver om på salmebogen, kværker man folks glæde ved, at der dog er noget, der står fast og kan gentages. Det har vist sig umuligt for postvæsenet at erstatte de gængse postkasser med noget mere moderne og praktisk æstetisk. At ændre repertoiret i salmebogen, dels de enkelte teksters ordlyd, dels selve udvalget, allerede bare numrene, er ligeså lidt publikumsvenligt.

Al kult forudsætter gentagelse, nøjagtig gentagelse. Kristendommen som kult har det problem, at gentagelsen må modificeres, både fordi de hellige tekster bliver oversat, og fordi verden bliver en anden. Det nye Testamente laver man naturligvis ikke om på, d.v.s. det gør

man kun på den måde, at man oversætter på ny og dermed ganske gelinde dæmper. Kirken har jo vist sig at være så elastisk, at dens hellige skrifter har kunnet bekræfte de mest forskellige statsdannelser.

Ser vi på salmer, er de lige så selvfølgeligt mindre hellige end Bibelen, men lidt hellige alligevel, dels per personlig tradition (vi har oplevet noget, da de blev sunget), dels, fordi man en tidlang har taget digtere alvorligt som særlig visionære mennesker, som seere, der synger syner ind i slægten og viser sig at være geniale med noget, der ofte i første omgang lød helt tosset.

Altså: salmer skal hellere forblive, som de er i øjeblikket, for det helliges skyld, der rent folkereligiøst ligger i gentagelsen. Når Maren-i-Kæret i 65 år har sagt *fortrøstning*, er det noget skidt at kræve, at nu skal hun sige *tillid* i stedet. Ændringer skaber mistro. Spurgt om nyredigering af salmetekster må man primært svare *do not*.

Nyredigering kan naturligvis tænkes nødvendig over for det himmelråbende forældede eller hule eller uforståelige eller for lange. Men den forrige redigering ligger kun 30 år tilbage, så så meget kan opfattelsen af, hvad der er god kristen kult, vel ikke have ændret sig, at sproglige korrekturer er nødvendige igen på bekostning af den tillid, der i mellemtiden måtte være skabt til de foreliggende versioner.

Argumentet for en ny salmebog er da også snarere det andet af de ovenfor nævnte, lysten til at bringe nyt salmestof, derunder nulevende salmeskriveres lyst til at se sig optaget i denne antologi allerede i levende live.

Ordet antologi benyttes med vilje på dette sted. Det skal minde om, hvad salmebogen i nogles øjne også er, et emne, jeg skal vende tilbage til. I nærværende sammenhæng må man stille to spørgsmål: skal salmebogen være større, end den er? Dog vel næppe. Hvis ikke: hvilke af de allerede optagne salmer er så meget ringere end det, der skrives i dag, at de skal glide ud? Hvis det ikke er, fordi man synes, Møllehave er bedre end Brorson, er det ikke for den gode salmebogs skyld, man ønsker Møllehave og andre optaget på bekostning af det, der står i bogen i forvejen, men fordi man vil have, at den også er en antologi over dansk kristen lyrik og dansk kirkes forskellige strømninger. Det er muligt, den bør være det. Herom som sagt nedenfor.

Men umiddelbart ser det ikke ud til, at det, der skrives af salmer i det 20. århundrede, er mere marvfuldt end de store gamle. Set fra et litteraturhistorisk stade er det iøvrigt slet ikke muligt at skrive salmer nu om dage, uden at de bliver en samling epigonale floskler. Det skyldes, at det vi synger i et kollektiv af dilettanter, som menigheden er det, skal være i strofer og med rim for at have fynd. Men højere tankelyrik, den lyrik, der nærmer sig det uudsigelige, skrives nu om dage ikke med strofer og rim. Den er urimet, i frie former, beregnet til at læse, ikke egnet til kollektivsang. En digter som Poul Borum f.eks. skelner mellem sin højere, på sin vis religiøse poesi og så det, der rimer som f.eks. hans schlager om Mai-Briit. Gode gammeldags sangstrofer kan bruges til schlagere eller til socialdemokratiets møder, men efter det, der er sket med litteratursproget i de sidste hundrede år, findes der ikke mere nogen forbindelse mellem den lyrik, der anelsesfuldt bevæger sig på erkendelsens grænse, og så den lyrik, der skrives for at kunne synges. Det er to forskellige former, to forskellige sprog. Litteraturhistorisk set er salmer nonsens siden i det mindste Johannes Jørgensen. - Medmindre man til salmer regner de naive vækkelsesdigte, men dem vil man jo ikke have i salmebogen. Man vil have noget, der både kan synges og er tilpas ortodokst og samtidig sandelig er rigtig kunst. All right, men så må man nøjes med digte fra andre århundreder end det nærværende. I de foregående århundreder er der lejlighedsvis

forekommet personer, der på samme tid skrev sangbare salmer og var så meget digtere, at de lod sproget og dets gengivelse af verden overskride det hidtil sagte og erkendte. Det sprog, der i dag tvinges ind i strofer og rim, således som det er en forudsætning for etableret menighedssang, det sprog skrives ind i en genre, der er fremmed for eksperimenter og modernisme og derfor vanskeligt kan forme nye religiøse erkendelser. Lad os da blot håbe på en ny Grundtvig. Foreløbig er han ikke dukket op. De navne, som bare skriver salmer og ikke samtidig kan hævde sig på det verdslige kunstmarked, er det letsindigt at vente sig nogen original kraft af. Den dag, den nye Grundtvig kommer, vil han lave et inspirerende enmands-sangværk. Indtil da bør man glæde sig over, at en salmebog bliver desto mere kanonisk, jo ældre den bliver, og ikke skifte grundlov hele tiden.

2. regel: En salmebog opfylder kultiske behov; sekundært tager den en række pædagogiske og kunstneriske hensyn, der imidlertid modsiger hinanden. Kommissioner bør mere ærligt end hidtil vedgå dette.

Sangbøger, der rummer tekster fra flere epoker, er altid på sin vis underlige. Man vil huske, hvorledes salmebøger gennem århundreder fornyede deres indhold fra epoke til epoke, indtil man i det 19. århundrede gik over til en restaurativ tendens, hvorefter de store klassikere langthen får lov at virke på egne præmisser, hvadenten de er helt forståelige eller ej. Dette fører til en brogethed, som man kan være glad for eller bange for. Lyriske antologier til læsebrug er som regel opbygget kronologisk eller i det mindste således, at den enkelte digter har et kapitel for sig selv. Sangantologier hopper ubekymret omkring mellem århundrederne, hvilket i forvejen givet et indtryk af uoverskuelighed også helt bortset fra de redigeringer, der har fundet sted af de enkelte tekster.

Hvis man beslutter sig til i nogen grad at lade klassikerne tale deres originale sprog, således som man har gjort det siden romantikken, kunne man måske anbefale, at salmebogens enkelte afsnit, f.eks. afsnittene for de kirkelige højtider, blev anlagt kronologisk, eller at i al fald de klassiske tekster, der ikke er blevet væsentlig omredigerede fra århundrede til århundrede af Grundtvig og andre, og som er originalt danske, stod for sig kronologisk ved afsnittets begyndelse? At tro, at salmebogens tone er en enhedstone, er alligevel en illusion.

Selve den pædagogiske trang til hele tiden at småredigere i sangbøger er iøvrigt et påfaldende levn fra det 18. århundrede. Når man trykker H.C. Andersen, laver man ikke om på hans retskrivning, men i sangbøger skal sågar tegnsætningen være endnu mere efter skolens regler, end skolen selv lever op til dem, og det, selvom lyrik altid har arbejdet med tegnsætningen på tværs af reglerne for også herigennem at udtrykke noget, f.eks. ved overdreven eller underspillet brug af udråbstegn. Forskellen mellem Kingos stærke brug af store bogstaver og Brorsons mere moderne og ydmyge retskrivning er også en kunstnerisk forskel, som har optisk kraft i dag, men bortfalder i sangbøger og salmebøger.

Men af pædagogiske grunde ændrer man også i teksterne. Ikke blot forkorter man og klipper man til, for teksterne er jo råmateriale for en bestemt anvendelse. Man moderniserer også på steder, hvor den oprindelige tekst er blevet uforståelig eller ufrivillig komisk. Brorsons *når jeg kaster loven op* ændrer man diskret til *når jeg slår i loven op* (DDS 112, her og i det følgende efter Kingos og Brorsons "Samlede Skrifter" i de bekendte kritisk-historiske udgaver og DDS, idet der kun henviser til DDS, og retskrivningsafvigelser i det følgende er normaliseret for at koncentrere blikket på andre problemer).

For at vise, hvilke konflikter de pædagogiske og kunstneriske hensyn giver anledning til, vil jeg i det følgende koncentrere mig om nogle af de salmer af Kingo og Brorson, der findes i DDS. Dels er de så gamle, at de ofte er uforståelige og for lange til vor tids brug, dels er de fra første færd så lødige, at der er noget, der kan komme til at gå tabt.

At en sangbog i modsætning til en læseantologi er nødt til moderniseringer som den nævnte og ikke bare kan bringe uforståelige originaltekster med forklarende anmærkninger, vil mange tilslutte sig. Idet salmerne således moderniseres, behandles de imidlertid som råmateriale, så det måske er uretfærdigt at skrive navne som Kingo og Brorson nedenunder uden hver gang at minde om, at det drejer sig om ofte håndfaste bearbejdelser. I DDS sker dette som regel kun, når bearbejdelsen skyldes Grundtvig og samtidig er meget gennemgribende.

Man bearbejder også Holberg, når man spiller ham på teatret, men helst så diskret, at det ikke bemærkes, eller også så grelt, at det bliver en kåd moderne kommentar til Holberg. Salmebogskommissioner vælger ofte en valen og vel egentlig uærlig mellemvej i forsøget på at strække de gamle tekster så langt som muligt i retning af forståelighed i dag. Man vil ikke så gerne gøre klassikerne til genstand for ufrivillige grin (af typen *når jeg kaster loven op*), og derfor bliver også redigeringer, der anser sig selv for kunstneriske og restaurative, i virkeligheden banalt pædagogiske: det, der var hyperkingosk og hyperbrorsonsk, blev erstattet af en borgerlig pænhed, der fremmede salmebogens kedsommelige enhedstone. Det er disse problemer, der skal undersøges nærmere i de følgende afsnit. Allerede her må man spørge:

Er meningen med, at DDS bringer salmer fra mange epoker og af mange berømtheder, men koger dem ind til en enhedssuppe, den at opstille et falsk billede af, at dansk protestantisk kirke har været den samme mellemborgerlige enhedskedsomhed til alle tider? I så fald er det lykkedes at gøre salmer fra alle tider mere eller mindre ens og kedelige og resterne af Kingos og Brorsons ægte oprindelige sprogbrug til små nuttede særtræk, enkeltlinjer om *forhærdede tidselgemytter* o.s.v., der rører, når man møder dem (han var lidt til en side, den gamle), men ikke tager klassikerne alvorligt.

En litteraturhistoriker, der er parat til at indrømme, at en salmebog er noget andet end en lyrikantologi, og at det f.eks. kan være nødvendigt at foretage ændringer og forkortelser i de enkelte tekster, må synes, at der sker en kunstnerisk og vel også pædagogisk set unødvendig svækkelse, når sådanne ændringer og forkortelser af Kingos og Brorsons salmer ofte benyttes til at fjerne specielt de steder, der er spændende, anderledes, ubekvemme, ikke bare glider ned, de fleste af de steder f.eks., hvor Jesus er *sød* eller *sveder*. Det skal indrømmes, at man har bevaret nogle få hartad uforståelige salmer (som DDS 568), nemlig når de allerede var halvuforståelige rimkaskader fra autors side. Men her synes årsagen snarest at være, at ændringer havde krævet en gennemraffineret rimsmed.

Lad mig imidlertid til en begyndelse pege på et af de problemer, der slet ikke skyldes, at Kingo og Brorson er blevet gamle, men er typiske for salmebøger til næsten alle tider. Det er et af de problemer, som en litteraturhistoriker finder er meget store, men som overses af de ikke-litterære. Jeg tænker på, at Kingos berømte morgensuk og aftensuk fra forfatterens side er bestemt til at læses og ikke at synges, men alligevel til dels er opgået i DDS (685, 687, 688, 691, 704, 707, 708, 710, 713). Disse læsedigte er oprindelig uden strofeopdeling og ret konsekvent bygget således op, at de alle indeholder en bøn for konge og kirke i samme åndedrag. Salmebogens gengivelser udelader i flæng kongen og/eller kirken, og det er allerede formnedbrydende. Værre er den nytilkomne strofeinddeling af en lødig ikke-strofisk

tekst.

En ikke-sunget bøn på vers uden opdeling i strofer kan naturligvis være en tilfældig gang hakkemad, som man kan skære i efter behag. Men når den er af Kingo, er den som regel godt og bevidst opbygget, som en klar og meningsfuld og kunstnerisk set nødvendig kurve. Nu kommer så redaktøren og vil klippe en sådan tekst i en række lige store stykker. Men dels går regnestykket måske slet ikke op, så der følgelig bliver noget til overs og altså allerede af denne ydre grund må stryges noget et eller andet sted. Dels bliver formen simpelthen anderledes. Den oprindelige sammenhængende strukturkurve bliver nu a posteriori fortolket som samtidig værende en samling lige store og nærmest sideordnende enheder, nemlig stroferne. Det enkelte store sving suppleres af en mere adderende, fremadskridende disposition i lige lange strofer. At gøre sligt er for et færdigt kunstværk at erstatte det med et helt andet; hvis det første kunstværk er af Kingo og det andet af en eller anden mindre gudbenådet kommission, bliver resultatet et tilbageskridt. Tænk på, hvor parodisk Homer tager sig ud, når han bliver oversat til balladestrofer. Den form, en digter vælger til sit stof: enten ustrofisk eller netop strofisk, kan ikke tåle omkalfatringer som de nævnte, hvis det da drejer sig om en digter af bare lidt højere kvalitet end den, omformeren besidder.

Mindelser om, at morgen- og aftensukkene oprindelig ikke var strofiske salmer, ses i DDS 707, hvor en sætning løber videre fra strofe 4 til strofe 5, en effekt, der i oprindelig strofiske digte (efter antikken) kun bruges, når der dermed udtrykkes noget meget bevidst, og ellers blot forvirrer.

Den morale, der skal drages af det anførte eksempel, er følgende: Litteraturhistorikeren vedgår, at salmebogskommissioner må bruge teksterne som råmateriale og er nødt til at ændre retskrivning og tegnsætning og udtryk som *når jeg kaster loven op* og måske også med held kan foretage forkortelser og omstillinger. Men litteraturhistorikeren må hævde, at både sådanne ændringer og navnlig de ofte langt videregående eksperimenter såsom kontaminationer af versioner fra vidt forskellige århundreder eller overførelse af en tekst fra en genre til en anden overvejende sker, fordi kommissionernes medlemmer har annammet deres dannelse i det teologiske fakultet og ikke har haft tid til ved siden af at studere i det humanistiske fakultet, hvor vi véd mere om litteratur qua litteratur. Her véd vi bl.a. også, at det uudsigelige ikke bare grænser til det værdige, men nok så meget til det muntre. Salmebogskommissioner foretrækker altid værdighed for munterhed og har været meget flittige til at fjerne ethvert smil fra både Kingo og Brorson. Er det ikke et tegn på afmagt, på manglende overskud? Jeg sagde ikke impotens, men måske var det det, jeg mente.

I første omgang plæderes der derfor her for en lidt større litteraturvidenskabelig indsigt blandt en salmebogskommissions medlemmer, lidt erkendelse af, hvad man gør, og hvad dette faktisk indebærer. Under arbejdet i kommissionen sidder man jo og fedter med en detalje. Måske bliver man overrasket, når man bagefter ser på de samlede konsekvenser og disses inkonsekvens.

3. regel: Uafhængigt af kunstneriske hensyn er det uvederhæftigt at omforme tidligere epokers salmer til, at de skal bevidne tidsløs begejstring for det 19. århundredes form for tro, børneopdragelse, parlamentarisme, nationalglæde og småborgerlig pænhedsopfattelse, som om disse var evige kristne værdier.

I det følgende vil det være nødvendigt at bringe en del illustrationsmateriale. Inden jeg går

over til de rigtig grelle eksempler, kan det være sundt at tage sit udgangspunkt i en tekst, der ikke er meget forandret og tilsyneladende slet ikke har lidt under disse forandringer. Men allerede her vil man se, hvorledes oprindelig kunstnerisk stramhed og sprogfylde er erstattet af floskler og manglende sammenhæng. Samtidig er det en tekst, hvor disse ændringer slet ikke var nødvendige af forståelsesgrunde. Jeg tænker på DDS 55. Den første strofe lyder

Lov og tak og evig ære
ske dig, Guds enbårne søn,
som en tjener ville være
for det faldne Adams køn!
Herre Jesus, lær du mig,
at jeg vandrer rettelig
og i dine fodspor træder,
ja, udi din vej mig glæder!

Men hos Kingo hedder det

Lov og tak og evig ære
ske dig, og Guds hjerte søn,
som en tjener ville være
kommen udaf Davids køn!
Søde Jesus, lær du mig,
at jeg vandrer rettelig
og i dine fodspor træder,
ja, udi din vej mig glæder!

(Retskrivnings- og tegnsætningsspørgsmål har jeg som sagt valgt at se bort fra). Hvad er nu forskellen? Hos Kingo er der en modstilling mellem linje 3 *tjener*, linje 4: på trods af kongelig herkomst, følgelig en inderlighed i linje 5: *Søde Jesus*. Denne foregribes i udtrykket *hjerte* i linje 2. Altså i al beskedenhed en sammenhængende tankegang. Ikke så i DDS, vel af følgende grunde:

hjerte søn fjernes. Det ville ellers være poetisk som et kompositum: *en hjertesøn* af Gud. Når den ikke går, er det af trosgrunde; man kunne komme til at tro, at ordet betød Guds yndlingssøn blandt flere. Altså den ortodokse floskel *Guds enbårne søn*, som vi har hørt 1000 gange før og godt ved i forvejen.

kommen udaf Davids køn fjernes. Det lyder for konkret, af direkte avlekraft. Ordene om Adams køn er rent fyld, et sætstykke som står mange steder i forvejen.

Søde Jesus fjernes engang til, vi har ofte oplevet det. *Herre Jesus* er en aldeles ortodoks floskel, men ødelæggende her, hvor blikket hos Kingo rettes mod Jesus i tjenerrollen og ikke kirkens herre. Alt i alt småretteIser, engangsudtryk og klar opbygning erstattet af det lidt uigennemtænkte, men aldeles anstændige. Tilsvarende står der i strofe 2, hvor Kingo oprindelig siger, at Jesus *forsukrer al min nød*, nu om dage *forsøder al min nød*. Det er blegere, mindre forvirrende, mindre af løvens klo, men der står stadig Kingo nedenunder, og måske trøster det den kristne almue, at noget så afbleget og anstændigt som DDS 55, som ingen kan ophidses over og vi alle kan føle os på højde med, såmænd skal være af Kingo. Nå så det er Kingo, jamen så fejler min smag ikke noget. - Dette var som sagt et helt spagfærdigt

eksempel.

Der forekommer langt værre ting. Lad mig for det første minde om, hvorledes enevoldsdigterne er blevet taget til indtægt for den moderne romantiske statsopfattelse. I et af morgensukkene (DDS 685) læser vi f.eks.: *Giv Danmarks rige fryd og fred.* Jeg tror ikke, glosen Danmark nogetsteds forekommer hos Kingo i denne ekskvisitte betydning. Kingo beder for Kongen og dennes riger udfra en luthersk tro på den politiske alliance mellem kirke og konge, ikke udfra nogen fornemmelse for et afgrænset Danmark. Tilsvarende læser vi i dag i et af aftensukkene (DDS 708): *Vær fædrelandets stærke skjold.* Sligt står ikke hos Kingo; det er fup at lade folk tro, at kirke og fædreland er en så gammel alliance. Hos Kingo står der *vor konges skjold.* Højdepunktet af moderniseret Kingo er dog det sted i *Dig store Herre Sebaot* (DDS 752), hvor Kingo svøbes ind i den særlige romantiske københavnerfims a la Oehlenschläger:

> så længe Danmark end skal stå,
> og sundets bølger rinde.

Dette er ikke kristendom, men grov imperialistisk manipulation for at gøre det romantiske vand Øresund helligt i al evighed også for statens udbyttede kontinentale undersåtter, hvem Øresund ikke siger et hak, i al fald ikke positivt. Hos Kingo lyder det mindre provinsielt:

> så længe verden den kan stå
> og vand til havet rinde.

Som man ser, skyldes ændringen ikke forståelsesvanskeligheder, men udelukkende salmebogskommissionens trang til at koncentrere den moderne nationalbevidsthed omkring de københavnske steder som værende specielt hellige. Ifølge Malling har salmen iøvrigt i denne form været det forløsende ord ved rigsdagsgudstjenesten den 9. maj 1945 og samtidig (?) i utallige kirker landet over.

Andetsteds hos Kingo læser vi nu (også DDS 752), at der tales om folket. Det skyldes naturligvis forkortelser; hos Kingo bedes der for kongen og hans forskellige folk. Men denne demokratisering er trods alt mindre fantastisk end én hos Brorson, hvor denne bringes til at bede specielt for Folketinget. Anderledes kan man ikke tolke linjerne: *Lad dit rige alle vegne* (DDS 747), der lyder *Gud velsigne øvrigheden, kongens råd og folkets mænd.* Brorson siger ikke noget om de mandlige folketingsmedlemmer, og også de moderne bemærkninger om *freden* i den følgende linje er en demokratistisk tilføjelse. Begge skyldes Grundtvig, der i 1851 fandt disse bemærkninger ret så aktuelle (her og i det følgende er proveniensbemærkningerne efter Malling).

Man kan og må finde sig i meget, når man har statskirke. Der bedes for kongehuset og al lovlig øvrighed. Men det er ikke en selvfølge, at alle disse ikke specifikt kristne idealer absolut skal propageres også på steder, hvor det ikke er led i den nødvendige aftale mellem kirke og stat.

Imidlertid synes det, som om kommissionsmedlemmerne bortset fra Grundtvig selv slet ikke har drevet bevidst politik med de nævnte anakronistiske ændringer. Vendingerne kan være flydt dem i pennen ganske naivt, fordi hele deres univers er indskrænket til Sjælland i tiden mellem Oehlenschläger og Grundtvig. Jeg synes, det er synd for Kingo og Brorson.

At der kan ligge naivitet bag og ikke nødvendigvis dreven snuhed, sandsynliggøres af en

anden form for ændringer, der er typisk for salmebogen: ændringen hen i retning af parfumeret pladderlyrik; det vrimler med eksempler herpå.

Med udtrykket parfumeret pladderlyrik, der er ment rent beskrivende og ikke skal fornærme nogen, mener jeg, at der findes steder i DDS, der uden hjemmel i Kingo eller Brorson lader disse tale i en i dag forældet og småborgerlig søndagspoesistil uden hverken saft eller tro. Som f.eks.

som fuglesangen sagte, sød
i liflig aftenrøde (DDS 116)

(en romantisk tilføjelse, der er kreeret af Grundtvig i 1845) eller *Hvi bliver du tilbage* (DDS 216) for Brorsons mundrette *Hvad gør du her tilbage.* Hvor Brorson siger *Hans hjerte står i længselsbrand,* siger salmebogskommissionens huspoet (DDS 428) *Op se, hvor han sig byder til.* Lyder det godt? I samme salme får vi tildigtede poesigloser som *vennesæl* og *hjertemild.*

Brorson taler om *livets ord.* I DDS (747) foretrækker man med Wexels det kirkepoetiske *livsens ord.*

Blandt ord, der ikke står hos Kingo, men er tilføjet af salmebogskommissionen for at gøre ham til en rigtig hyggedigter, er sådanne som *den gyldne solelue, henpeger* (DDS 686), forstærket brug af *grumt, skuer, syndebunden* og *undertvinger* (alle DDS 150) eller *grant* (DDS 210).

Hvor Kingo (DDS 159) taler om, at Jesus *sveder,* kan det ændres til, at han *beder.* Og det gør han jo også. Men det er mindre overraskende. Overhovedet er spørgsmålet, om man i dag vil finde sig i Kingos Jesusopfattelse. Tilsyneladende vil man ikke det. Kingo siger

Dig vandrer jeg så gerne med,
opstandne Jesus lille,

men DDS (210) siger i stedet

Dig vandrer jeg så gerne med,
opstandne Jesus milde.

Så der er ikke noget at undres over, at vækkes til eftertanke ved. Kingos Jesusopfattelse skal jeg komme tilbage til.

Både Kingo og Brorson var bevidste strofemagere. Derfor er det også forkert at rette på deres digtstruktur, som når et identisk rim *sjæle-sjæle,* der indleder den helt entusiastiske Løgumklostersalme, af Brandt harmoniseres til *sjæle-mæle* (DDS 464), og forkert at indføje et systemsprængende indrim (*fra sult og savn* i DDS 648). Men det er mig klart, at sligt ikke kan ophidse i et metrisk set så lidet dannet århundrede som vort.

Ankerne må rettes mod de mere iøjnefaldende forsyndelser, som der er tilstrækkelig mange af, og blikket må flyttes fra det negative til det positive.

4. regel: Verden udvikler sig bl.a., fordi nogen oplever, at den har været anderledes og følgelig kan forandres; for at udnytte kristendommens dynamiske aspekt i denne erkendelse er det vigtigt fremfor at bringe vor tids tekster netop at bringe originale tekster, der udtrykker udfordrende anderledes kulturidealer.

Der er to måder at omgås tekster fra andre epoker på. Enten kan man søge bekræftelse på sig selv og indlulle sig i, at fortiden giver mig ret i et og alt. I så fald skal alle gamle salmer søles ind i den pædagogiske sovs, der lader almuen møde lutter velkendte floskler: det hellige danske folketing og Kronborg om styrbord og lidt søndagslyrik i stilen *skuer grant den liflig aftenrøde.*

Den for mig at se mere værdifulde måde at omgås tekster fra andre epoker på er at tage dem alvorligt på deres egne præmisser, ikke for at forelske sig nostalgisk i et forbigangent verdensbillede, men for at huske, at vort eget verdensbillede inklusive Christiansborg osv. heller ikke er det eneste mulige. Blandt de salmer, der skrives i dag, kan der muligvis findes nogle, der fremmaner andre tanker end de for os selvfølgelige. Men blandt de salmer, der er skrevet af Kingo og Brorson, er denne tendens meget kraftigere.

Det er usselt at benytte fremmede tekster, fra andre epoker eller fra andre kulturer, blot for at blive bekræftet i sin selvglæde. Det er en almindelig erkendelse, at Grundtvig, når han f.eks. oversættes til tysk af tyske præster, kommer til at se ud præcis som de salmer, man har på tysk i forvejen, så at tyskerne slet ikke forstår, hvorfor de egentlig skal stifte bekendtskab med Grundtvig undtagen måske for at finde trøst i, at dér er altså heller ikke noget at hente, som vi ikke vidste i forvejen. Kingos og Brorsons tekster rummer et revolutionært potentiale, og hvis en ny salmebogskommission ønsker at tage dem op til revision, kunne den passende benytte lejligheden til at fjerne det 19. århundredes hyggefernis fra dem.

Både Kingo og Brorson fører ofte et sprog, der kun delvis lader sig forene med den borgerlige epokes smag og snarest har overlevet i den senere vækkelsespoesi som f.eks. Kingos tale om at bøje sit *hjertes knæ* (DDS 707). Det er et spørgsmål, om tiden ikke er inde til igen at synge som Kingo selv

> Rind nu op i Jesu navn,
> du livsalig morgenrøde,
> jeg vil i basunen støde
> hos min seng og hvilestavn.

Om tiden ikke er inde til at genindføre blot en del af de smagløsheder, der blev fjernet under påskud af forkortelser såsom den megen tale (DDS 523) om at indælte sig i vellyst og vælte sig i dynd eller følgende nadverstrofe (fra DDS 427):

> Æd, drik og vær af hjertet glad
> ved denne mer end englemad,
> og for den skål sig Jesus tak,
> som aldrig nogen engel drak.

Om man ikke i stedet for det abstrakte *med den hver dag min sjæl han overgyder* (DDS 690) skulle vende tilbage til det mere plastiske *som han mit hoved daglig overgyder.*

Mere afgørende er de steder, hvor Kingos Jesusbillede har vakt forargelse. Burde det ikke have lov til det? Burde folkekirken ikke åbne for andre mulige hæresier end bare dem, der er årets politiske mode? Jeg nævnede det spændende sted, hvor også den opstandne Jesus kaldes lille. Andre er lige så overraskende og i dag fjernet. Når det i dag hedder to gange *vil* i strofen (DDS 690)

Min sjæl, vær frisk og glad,
lad sorgen fare;
dit legems blomsterblad
vil Gud bevare;
han vil i dag mig give kraft og styrke,

så hed det oprindelig hos Kingo mere problematisk to gange *skal*. Hvor det hedder, at *Over Kedron Jesus træder* (DDS 155) lod Kingo sig først lokke til at fortsætte med abstrakte floskler: *med frivillig ånd og mod*. I første omgang skrev han og sang han *vader med sin bare fod*. Hvor er vi henne, når den slags er for upassende for en salmebog?

Vi er derhenne, hvor Jesus er en uplastisk og næsten upersonlig størrelse. Kingo har f.eks. også skildret Jesus som filur, nemlig i *Hvad er det for en snække* (DDS 129), men det sted er også fredeliggjort. Kingo skrev

Det er Guds kirkesmakke
og liden menighed,
som her og der må flakke
og tit ej redning ved,
hvor Jesus lader, som
han ofte hart mon sove,
og så for vind og vove
sit skib lar tumle om.

I vore dage forsikres det, at det bare er os, der tror den slags om Jesus. Han er blevet en mindre menneskelig, men bureaukratisk Gud med færre muligheder for spontane eskapader.

Hos Kingo må vi i glimt se en levende menneskesøn, måske endog med humor. Hos Brorson er han som bekendt sjælens flammende elsker, der slutter hende i sit favntag. I DDS er sjælen ikke mere hunkøn, men blevet til en *den*, og så er mystikken reduceret til allegori.

Brorson er ellers for det meste så mundret moderne som ikke engang Ingemann. Han lader folk *løbe* på troens vej, men DDS (116) svækker til, at man bare *vandrer*. Han er det, der synger

Guds riges evangelium
er sødt som honningkage,

men dette sted er det åbenbart plat umuligt at bringe tilbage til vor tids DDS (347), der i stedet digter rim om *hjerte* og *smerte*. At den senere tale i samme salme om bier etc. bliver det rene nonsens, når honningen mangler, rører ikke salmebogskommissioner. De bruger det, de kan af Brorson, og bagefter sætter de alligevel Brorsons navn nedenunder som alibi for, at de stadig bringer den sammenhængende ægte vare. Når Brorson om den store hvide flok siger, at *for tronen står de slagtefår*, får de kristne a la DDS lov til (efter et andet Brorsonsted) at for *tronen stå med kroner på* (661, med kakofonisk halvt indrim). Brorsons opbyggelige tale om børnetugt er i velfærdssamfundets navn fjernet fra DDS 666 (men bevaret i DDS 747).

Brorsons grelle utålmodighed og tempo synes at udgøre et problem. Når han siger *jeg vil herfra med ham til Himmerige*, dæmpes det (DDS 90) til det adstadige *jeg går herfra*. Andetsteds lader man i senere versioner Brorson *vandre trøstig frem* (DDS 67); hans hektiske *nåde nåde nåde* erstattes med det traditionelle *nåde over nåde* (DDS 69), hvilket Malling rosende kalder en lille

modernisering. Brorsons *frydedage* bliver gjort til *disse højtidsdage* (DDS 90). Når man foretager forkortelser, går de ud over salmens mest begejstrede strofe som sket ved den eneste forkortelse i DDS 112, hvor man fjernede en strofe, hvor alle otte linjer begyndet med *O!* Malling fortæller i den forbindelse om en præst, der ved et husbesøg oplevede at en gammel kone fremhævede just denne strofe som sin yndlingsstrofe, hvilket undrede præsten, idet det var den, han med sin større poetiske forståelse (dix. Malling) mente at kunne undvære.

Når Gud hos Brorson Jesus *slagte lod*, gøres dette mere abstrakt til *ofre lod*, (DDS 657); helvede taler man heller ikke om, Brorsons

skal man sig fra synden vende
eller også evig brænde

ændres til

skal vi bort fra synden vige
eller aldrig se Guds rige

(DDS 470), hvilket da er trist nok, men uden digterens flammer.

Pinligst er dog den viktorianske skamfuldhed, som salmebogskommissioner stadig nærer over for Brorsons mystiske erotik, hans tale om at skjule sig i Jesu sår og om sjælen som en feminin gestalt, der favnes af den ivrige frelser. Den erotiske mystik er kun betinget kristen og som sådan måske farlig. Men traditionelt tillader man f.eks. Grundtvig eller Jakob Knudsen alle former for ganske gnosticistisk lysreligion for ikke at tale om værre former for folkereligion. Retoucheringen hos Brorson skyldes næppe religiøse betænkeligheder, snarere god smag. Og den er altid af det småtskårne. Brorson lyder jo ikke som Oehlenschläger.

Altså af *Han skjuler mig med sine sår* bliver (med en rettelse af Grundtvig) *I kamp og strid han med mig står* (DDS 40), *din åbne side* forsvinder aldeles (fra DDS 455), *i sin frelseres vunder at hvile* bliver *under sit fristed til hvile* (DDS 464), *du er mig altfor sød* bliver til *min frelser i hver nød* (DDS 480), der næsten lyder af redningskorps.

Hos Brorson ender en salme *med kys og favnetag*, men i DDS ender den samme salme (581) *som det er Guds behag*. Det kan man gøre, men det er ikke Brorson. Det er ikke Brorson at sige *o hjertemilde Gud* (DDS 345) i stedet for *hjertesøde Gud* og i samme salme at fjerne alt om disse *nådesbryster* for slet ikke at tale om *horens skidenhed*.

Thi sjælen finder ingen ro,
før hun udi den sande tro
sin frelser ser og favner

siger Brorson. Hvor har man kunnet nænne at aferotisere sjælen til en abstrakt *den* (som i slutningen af DDS 116)?

Det har man naturligvis som alt andet for ikke at forarge en af disse mine små, for trods alt at bruge Brorson i stedet for at kassere ham, for hos Brorson at pointere det, der er mere end tidsbetinget, netop er klassisk osv. Jeg kan sagtens selv finde på alle argumenterne.

Men meningen kan ikke være at blive hængende i det 19. århundredes nationalsmag til evig tid. Kingo og Brorson må tilbage med basuner og hellig brynde ikke for restaureringens og klassikernes skyld, men fordi dette er en alternativ kristen dansk litteraturtradition, der

hidtil er blevet kvalt i repressiv tolerance. Hvis indremissionske bondekoner godt kan synge Brorson for fuld udblæsning, som han står i Hjemlandstoner, så er det ikke etisk-religiøse, men bornert-æstetiske hensyn, der får salmebogskommissioner til at dæmpe ham. Det er arven fra den københavnske litterære guldalder, det er den ugudelige tro på, at denne københavnske litterære guldalder har sat en både national og kristen norm til alle tider. Store ånder sprænger altid den gode smag. Det gjorde Jesus, og det har vore største digtere også gjort, måske fordi de forstod Ham. Gør dog ikke disse levende flammer til en abstrakt centralvarme.

5. regel: En salmebogskommission af i dag må huske, at kristendommen i Danmark er blevet noget, der ikke kan bringes på nogen enhedstone, men må defineres decentralt, ja individuelt, og at menigheden ikke skal behandles som almue, men er tilstrækkelig uddannet til at reagere tænksomt, hvis den konfronteres med kvalitet; hvis DDS skal fornyes, må fornyelsen derfor bestå i, at ikke alt indhold skal være for alle, men den enkelte tekst fra den enkelte epoke uden velmente redigeringer og borgerliggørelser får sin chance klos op ad uforenelige alternativer.

De små poetiske pipperier, der er udkommet og kalder sig salmer nu om dage, er næppe noget værd ved siden af de store klassikere. Det er ikke forfatternes skyld, for ingen er forpligtet ud over sine evner, og der udkommer vistnok overhovedet ikke lyrik eller bare litteratur i Europa i dag, der på en overbevisende måde rækker ud over det navlebeskuende og har et element af dialektisk utopi. Hele litteraturen er inde i en krise, den sungne litteratur i endnu højere grad, så hvorfor tænke på ny salmebog nu?

For at skabe debat? Det giver stakket varme at introducere noget nyt qua nyt, og bagefter er noget af helligheden, noget af prestigen gået af den kanoniske salmesamling, når folk opdager, at den ikke er så kanonisk endda, men kan skiftes ud som et resultat af politiske kompromis'er og kommissioners forsøg på at sætte det uudsigelige smukt i ramme.

Men skal der nedsættes en kommission i tider, hvor dette af flere grunde er skadeligt, skal den huske, at en salmebog skal sætte sig det høje mål at være den endelige og ikke på forhånd må indrømme, at den er foreløbig. Hvis den vil rumme det guddommelige, må den i det mindste komme dette i møde ved at respektere de store jordiske digtere i stedet for at rette rim og grammatiske endelser i dem, som om de var folkeskoleelever. En kommission må give det store en chance, engang for alle.

En kommission i dag må også huske, at vi har ikke nogen fællesnævner mere. Dette er naturligvis groft sagt. Vi har jo trosbekendelsen osv., vi har vor fælles nationale arv, Dronningen og meget andet. Eller har vi? Føler den enkelte kristne sig forpligtet over for hele sættet af formuleringer, begyndende med, at Jesus er enbåren, Maria var jomfru, Jesus nedfor til dødsriget, eksistensen af de helliges samfund - og vi kan blive ved. Kommissionen må i al fald på det helt andet plan huske, at ikke alle identificerer kristendommen med det, som guldalderen kaldte pænt dansk.

Man kunne derfor forestille sig en eksperimenterende salmebog med overvejende moderne tekster. Men dette er ulogisk i en tid, hvor kollektiv sang ikke mere er så selvfølgelig som på Luthers tid og indtil 2. verdenskrig. Når man indførte salmesang, var det, fordi fællessang var en almindelig verdslig foreteelse. Man gjorde noget af det samme, som da man fastlagde nonners påklædning og valgte noget, der så lidt som muligt vakte opmærksomhed på gaden.

I dag vækker nonner opmærksomhed på gaden. I dag er det at synge i kollektiv for

nedadgående, mindre nødvendigt, end dengang man ikke kunne få sit rytme- og dansebehov dækket af elektroniske medier. Salmesangen er altså ikke mere en del af den verdslige natur, men en del af den specielle kult, noget særligt og egentlig underligt.

Det skal man ikke skamme sig over, det eksotiske kan godt fascinere. Man må blot erindre, at så gør lidt underlig gammelmodig sprogbrug hverken fra eller til. Man skal ikke skamme sig over, at salmebogen ikke kan bringes på video. Man skal ikke konkurrere med tegneserierne. Man skal finde det kraftfulde fra mange tider og lade det få sin chance på dets egne betingelser. Vi har i Danmark klassiske salmedigtere af langt større vælde end noget andet mig bekendt sprog. Lad dem få lov.

Efterbemærkning: Litteraturhistorisk er de traditionelle kommissionsmanérer sådan set også interessante og følgelig historisk berettigede: At man frejdigt blander og klipper og klistrer og stoler på sin egen smag fører jo trods alt til en enhedstone, der kan bekræfte vedkommendes egen epoke og klasse i sin (illusionære) funktion som tidsløs (kristen) norm. Når det er store ånder, der således klipper julestads, standardeksempel Grundtvig, er resultatet jo heller ikke uden en vis overbevisende skønhed.

Men få ere udvalgte. Vi har her i Danmark en stor og dejlig tradition for, at næsten alle kan og tør skrive sange til familiens højtider. Vi har en forestilling om, at det, berømthederne går og laver, kunne vi sådan set allesammen gøre næsten lige så godt. Men salmebogskommissioner burde begribe, at det er altså også en illusion. Det synes de ikke er sjovt. Derfor vil disse mine bemærkninger vise sig forgæves. Men det er der jo så meget der er.

Hymnologiske Meddelelser 1984 nr. 3.

Se endvidere af samme forfatter Hymnologiske Meddelelser 1992 nr. 4 s. 214-217: Advarsel mod for nye og for nationale salmer.

VIBEKE HAMMERUM

Nu rinder solen op ... The Missing Link

Hvem ødelagde Nu rinder solen op af Østerlide, Thomas Kingos 2. morgensang, i Evangelisk-Christelig Psalmebog? Og var det overhovedet Kingos originalværk som blev massakreret?

Eftertiden har været hård i bedømmelsen af Oplysningstidens danske-norske salmebog, **Evangelisk-Christelig Psalmebog** (Herefter E) fra 1798. Værket er et manifest over en ømtålelig og apologetisk epoke i vor kirkehistorie; naturvidenskaben og fornuftsfilosofien havde så småt flyttet erkendelsesmæssige hegnspæle, og mange stod i kø for at kritisere det man hidtil havde taget for bibelske sandheder. Kirken mistede terræn og kom i defensiven. Kristendommen ændredes fra at være en åbenbaringsreligion til en fornuftslære, som skulle udvirke borgerdyd og moral. De ortodokse teologer havde kendt bedre dage!

Een af dem, Sjællands biskop, Nicolai Edinger Balle (1744-1816), blev manden, som skulle styre den kirkelige skude gennem et oprørt hav. Viljen var god nok, men Balle måtte dreje under og et resultat af anstrengelserne blev en flad poetisk og tam teologisk salmebog!

Forargelsen er især gået på bearbejdelsen af Luthers, Kingos og Brorsons salmer, værker, som var - og stadig er - klenodier i begge kongerigers salmebøger! Både poesi og teologi blev hentet fra de højere sfærer til et plan hvor udsagn om jomfrufødsel, inkarnation, opstandelse, det evige liv, engle, djævle, og den øvrige kristne " overtro " var så tilpas tandløse, at de ikke kunne støde den oplyste københavnske intelligenzia. Det værste af alt var syndstanken, der stred mod Oplysningstidens optimistiske menneskesyn. Så den gik man let henover!

Salmebogen fik en kølig modtagelse mange steder i Danmark, dens målgruppe - almuen - var ikke til fals for det nymodens københavneri. I Norge blev udbredelsen endnu mindre, men ikke desto mindre kom over en tiendedel af Es 560 salmer fra en norsk salmedigter, **sognepræst Claus Frimann fra bygden Davik ved Nordfjord på Vestlandet.** Frimann var en mand man regnede med i København!

Først nogle biografiske data:

Claus Frimann født 1746 i Sellø, Nordfjord. Københavns Universitet 1762-1763 (immatrikuleret sammen med Nicolai Edinger Balle (1)), baccalaur 1766, teologisk kandidat 1768 eksm. ved P. Rosenstand-Goiske og J.A. Cramer, kapellan i Volda 1769-1779, ophold i København 1779-1780, sognepræst i Davik, Nordfjord, Bergens stift oktober 1780. Provst 1800 - 1816. Emeritus 1823. Død 1829.

Claus Frimann udgav følgende salme-og andagtsbøger:

Sange over evangelierne (1780)
Andagtsøvelser (1785)
Søe-Cabinet (1793)
Nyeste originale psalmer (1794, værker til Ev-kr. Psalmebog)

Andagts-Øvelser

og

gudelige Tanker,

til

Brug for Almuen,

efter Livets foranderlige Omstændigheder;

og til visse Tider og Tilfælde;

samt nogle

Morgen og Aften-Andagter, m. v.

af

Claus Frimann,

Sognepræst for Davigs Menighed

i Bergens Stift.

Kiøbenhavn, 1785.

Trykt paa Gyldendals Forlag,

hos A. F. Stein.

Dend Siette Morgen-sang

1. Nu rinder Solen op
Af Øster-lide
Forgylder Klippens Top
Og Biergets Side,
Vær glad, min Siæl, og lad din Stemme klinge
Stig op fra Jordens bo,
Og lad din Tak og Tro
Til Himlen svinge.

2. Utallig smaa som Sand
Og uden maade,
Som Hafsens dybe Vand
Er HErrens Naade,
Som hand mit Hoved daglig overgyder:
Hver Morgen i min Skaal
En Naade uden Maal
Til mig nedflyder.

3. En Orm er jeg og svag,
Ja fød til Møye,
Dog har min GUd behag,
At hand sit Øye
Til Varetægt vil paa mig Arme sætte,
At jeg hver Morgen skal
Udi hans Naadis Val
Min Tro oprætte.

4. Hand har i denne Nat
Med Engle-Skare
Mit Huus oc Hiem omsat,
At ingen Fare
Har rammet mig og min' i nogen maade.
Men jeg er frelst og frj
Fra Dødens mørke Stj,
Og Siæle-vaade.

5. Jeg har min Førlighed,
Og mine Lemmer
Af ingen Smerte ved
Som dennem klemmer,
Og HErrens Aand i mig sit Vidne giver,
At jeg GUds kiere Søn,
Formedelst Christi Bøn,
Fremdelis bliver.

6. Min Siæl, vær frisk og glad
Lad Sorgen fare,
Dit Legems Blomster-Blad
Skal GUd bevare:
Hand skal i Dag mig give Kraft og Styrke
Jeg i mit Kald og Stand
Min GUd og Fader kand
Tilbørlig dørke.

7. GUd legge Haand i Haand
Med mig, og give
Sin gode Hellig Aand
Mit Kald at drive,
Velsigne mig, O GUd, udaf det Høye!
Gid jeg hver Dag og Tid
I GUd og i min Flid
Mig lader nøye.

8. Lad Synden mig i Dag
Ey slet forblinde,
At jeg min GUds Behag
Kand ræt besinde:
Men om min Fod gaar vild og sig mon støde
Da vend, O GUd, mig om,
Og gak ey strax til Dom
For Svagheds Brøde.

9. Du bedst min Tarv og Trang
O HErre kiender,
Tilmed er Lykkens Gang
I dine Hænder,
Og hvad mig tiener best i alle maade
Du det tilforne seer!
Min Siæl hvad vilt du meer?
Lad GUd raade.

10. For mine Børn og Sæd
Om jeg vil sørge,
Om jeg hver Tjme græd,
Og vilde spørge:
Hvor skulde de sit Brød og Lykke tage?
GUd lever jo endnu!
Hand kommer dem ihu,
De skal ey klage.

11. Skal jeg paa Jord og Land
For Brødet svede:
Skal jeg paa vilden Strand
Mit Brød oplede:
Skal jeg mit Sverd for GUd og Brød omspende:
Dog er jeg vis oppaa
Min GUd skal med mig gaa,
Min Tarv at sende.

12. GUd lad mig denne Dag
I Dyd opstige,
Lad Siælen faa en Smag
Paa Himmerige
Lad mig min Hu til Verden aldrig bøje,
Men i min dybe Suk
Og Knæfalds ydmyg Buk
Til GUd ophøye.

13. O GUd bær omhu for
Din Kirkis Gode!
Giv hende glade Kor,
Sæt dend paa Fode:
Lad Anti-Christen dog med ald omstødis
Og hans skinhellig Pak
Med deris falske Snak,
I Grund forødis.

14. Lad Kongen glæde sig,
J GUd alleene,
Og hvad hand beder dig
Du ey formeene:
Giv Kongens Huus mangfoldig Ær' og Lykke.
Og sæt ham paa din Haand,
Med Kierlighedsens Baand,
Som gylden Smukke.

15. Lad Landet deylig staa
Af Frugt og Grøde,
Lad Sandhed Fremgang faa
Og Rætten møde;
GUd give mig min Deel med alle andre,
Indtil jeg hos min Grav
Nedlægge skal min Stav
Og heden vandre.

16. Saa skal jeg gode Nat
Med Glæde sige,
Min GUd mig tager fat,
Naar jeg skal stige
Ned udi Dødsens Dal og Fravens Giemme
Da faar jeg Trøst og Raad:
Da endis Suk og Graad
Med Engle Stemme.

Thomas Kingos Aandelige Siunge-Koor

Hos den norske teolog Kaare Støylens (2) kan man læse, at den produktive Frimann også havde bearbejdet gamle salmer. En andagtsbog fra 1785 rummede bl.a. tre reviderede Kingo-salmer, men bortset fra en smagsprøve var disse gendigtninger ikke nærmere omtalt.

Den første af gendigtningerne findes på side 79 i "**Andagtsøvelser**", hvor man finder "Nu rinder solen op" i moderniseret udgave, med behørig kredit til Odense-bispen, annoteret "omarbejdet og meget forandret, især for husfædre at synge".

Ved nærlæsning af første vers genkender man nogle fraser af den famøse gendigtning (no. 477) i E. En sammenligning med Es udgave afslører hurtigt, at biskop Balles salmebogskommission har hentet sin inspiration I Frimanns "Andagsøvelser" og ikke i Kingos "Aandelige Siunge-Choor"!

Som digter bevægede Frimann sig i flere genrer, men blev først og fremmest berømmet for sine almuedigte, bl.a. samlingen **Almuens Sanger** fra 1790, og litterater har siden ment, at han her fortsatte, hvor Petter Dass (norsk præst og digter 1647-1707) slap. Frimanns salmedigtning er præget af en vaklen mellem et ortodokst bibelsyn og den rationalistiske teologi. Faderen, pastor Peder Harboe Frimann (1713-1759) var pietist, og da sønnen senere overtog faderens prædikener er det svært nøjagtigt at bestemme det teologiske standpunkt. Uelskværdige tunger har udtalt, at Frimann ved Bergen-bispernes visitatser holdt en "ortodoks" prædiken for Johan Nordahl Brun og en rationalistisk for Claus Pavels (3), men begge træk findes i hans salmer.

Nu rinder solen op.....1785 udgave

Nu rinder solen op fra 1785 er præget af Oplysningstidens tænkning. Kingos metaforer og bibelfunderede udsagn er stort set forsvundet; Frimann taler til den syngendes fornuft og bruger billeder fra dagligdagen. Jesus nævnes ikke med eet ord, syndsforståelsen er næsten forsvundet og det personlige gudsforhold afløst af den generelle opfattelse af Vorherre som et almægtigt og alvidende forsyn. Siden Kingo skrev sin morgensalme i 1674 har det danske sprog gennemgået betragtelige ændringer, hvad ortografien bærer præg af.

Frimanns ændringer er markeret med fed skrift:

Nu rinder Solen op,
Med straaler blide
Forgylder Klippens top,
Og Biergets side;
Min Siel, hvor er din Strængeleeg og Psalter?

Din morgensang istem!
Bær Morgenoffer frem
Til Naadens alter!

Allerede i linje 2 kommer de tre ord som røber kommissionens inspirationskilde: "med straaler blide". Det noget kryptiske. "Østerlide" er afløst af et mere konkret udtryk for en solopgang. "Blid" - et ord oplysningspoeter var glade for - er ellers ikke det adjektiv der først falder een ind ved synet af en solopgang!

Frimann havde hjemme i et bjergland, og kan derfor tilslutte sig Kingos ord i linje 3 og 4, hvadenten "klippen" og "bjerget"er en hilsen til Norge eller en poetisk figur. Men, så skilles de to salmister: Kingo er morgenmenneske og lader sin sjæl stige op til Gud i taknemmelighed. Frimann skal lige strække sig inden han opfordrer til en lovsang med anaforerne" morgenoffer" (et noget usædvanligt udtryk med reference til tempelofringerne) og "morgensang" til "naadens alter". Gud er ikke personificeret, og gudsbegrebet er tonet kraftigt ned.

VERS 2. Modsvarer K vers 2

Om Solens Straale-tal
Du regne kunde,
Dog aldrig tælle skal
Du nogenlunde
Den store Sum af Herrens Miskundheder
Som han fra Pol til Pol,
hver Dag der rinder Sol,
Saa mildt udbreder.

Herrens miskundhed (Klagesang 3.22-23), Guds uendelige nåde sammenlignes ikke med sandkorn og vanddråber - det har været for dystert - men med de glade, livgivende solstråler. Det individuelle gudsforhold er væk; Guds nåde strømmer gavmildt ned over hele Jorden, som beskrives med et geografisk udtryk, pol til pol. Naturvidenskaben tilgodeses, og der tales om at "regne summer" ! Kloden er ikke " flak som en pandekage", hvis nogen stadig skulle leve i den vildfarelse.

VERS 3 Modsvarer K vers 3.

Jeg er en Klimp af Leer
Ei værd dit Øie,
Dog, Gud, til mig du seer,
Ja, vogter nøie,
Du er det, som mig glad opvaagne lader,
hver Sands, hvert Legems Lem
Du vederkvæger dem
O, livets Fader.

Oplysningstidens menneskesyn og teologi har taget livet af Kingos "ormesæk", det lastefulde menneske i det trælske jordeliv. I stedet er det blevet til en "klimp af ler" - (jvfr. Genesis 2.7., hvor ordet jordeklimp brugtes i de gamle oversættelser); "leer" rimer på "seer", men har også den fordel, at det som substans kan formes, (den betydning skal ikke nødvendigvis tillægges Frimanns brug af ordet!). "Ei værd dit øie" har også gammeltestamentelige undertoner, og kan ses i sammenhæng med nøie-rimet i linje 4 (Kingo bruger møye / øie). Her lader Frimann Gud vederkvæge legeme og sanser, mens han hos Kingo genopretter tro. Gudsbilledet er mere personligt i end i vers 2, men mere pragmatisk end Kingos!

VERS 4 Modsvarer K vers 4

Var end af Ceder-stof
mit Huses Vegge,
En lønlig Gnist var nok,
Det at nedlegge;
Men du, o Gud, bevogted selv min bolig;
Jeg paa mit tynde Straa
Tryg i min Hytte laae
Sov sødt og roligt

Rationalismen rationaliserer, englevagten er fyret og overvågningen af hus og hjem overgår til Forsynet! Tidligere tiders mørkerædsel og overtro er afskaffet (i det mindste på papiret), og frygten drejer sig om noget konkret for beboere i træhuse, en altødelæggende ildebrand, der end ikke har respekt for det dyre og sjældne cedertræ. "Sov sødt og roligt" er et idyllisk oplysnings-udtryk; linjen virker knudret i denne sammenhæng, men Frimann har insisteret på ordet "sov" for at tilkendegive, at der er tale om Guds nattevagt.

Kingos 5. vers springes over, men temaet inkorporeres i vers 3. Frimann tænker dog ikke på sygdom, men på legemets og sansernes vile.

VERS 5 Modsvarer K vers 6

Min Siel vær **glad og froe,**
Lad Sorgen fare!
Til Gud kun sæt din Troe,
han kan bevare,
han, Lysets Gud, som skaber lys af Mørke,
Udi mit lovlig kald
hans Raad mig leede skal,
hans Kraft mig styrke

Skabelonen er Kingos, indholdet er Frimanns og uden den omdiskuterede blomsterbladsmetafor - "Dit legems blomsterblad", som Kingo skulle have fra salme 90, og Kingos sjæl / legeme billede er opløst. I linje 5, en uddybning (?) til linje 4 har Frimann manglet inspiration og hentet en gammeltestamentelig gudsbetegnelse frem. Det lovlige kald er en nedtoning af

Luthers kaldsetik (og Kingos forståelse af den), hvor den daglige dont var Gud velbehagelig.

VERS 6 Modsvarer K vers 7

Saa leed mig, Naadens Haand!
at jeg ei synder;
at intet mod din Aand
Jeg nu begynder!
Velsigne, Gud, **min Flid med Held og Naade;**
Min Gierning i dit Navn,
Til mit og andres Gavn,
Lad vel geraade!

Supplerer vers 5. Gud hjælper til med råd og kraft , men Frimann er mere moraliserende end Kingo, der er "nede på knæ" i det modsvarende vers. Her kan "ånd" opfattes som hensigt eller tanke og ikke nødvendigvis som Helligånd, som var en overset størrelse i rationalismen. Håndsrækningen er intakt, men modsat Kingo er der ikke tale om en kraftoverførsel, men en hjælpende hånd. Den gryende sociale bevidsthed afspejles i udtrykket "til mit og ANDRES gavn"; den eventuelle fortjeneste skal komme andre til gode. Claus Frimann blev fra sine jord- og fiskebrugsbesiddelser en uhyre velhavende mand; han lænede sig - sikkert ubevidst - op ad den calvinske kaldsetik, som man bør vogte sig for at læse ind i dette vers! Ordet "Held" skal ikke forstås som et lykketræf, men som velsignelse.

VERS 7 Modsvarer K vers 8

Bevar mig, Gud, at jeg
I dag ei glider;
at jeg fra Dydens Vei
Eet trin ei skrider!
Men, om min Fod gaar vild og sig mon støde,
Da vend, o Gud, mig om,
Og gak ei strax til Dom
For svagheds Brøde!

Syndsbegrebet var ikke god tone i Oplysningstidens teologi, så Frimann lader den syngende spadsere på Dydens smalle vej, eller, den gyldne middelvej. Rimparret glider / skrider vækker i dag lidt komiske associationer, i retning af Disneys Bambi på isen! Strofens sidste del er afskrift fra Kingo, hvor omvendelsen forstås som Guds værk, i modsætning til tidens etik, ja, ordet gerningsretfærdighed ligger lige for! Det kan diskuteres om denne afskrift spejler Frimanns egen - mere ortodokse - opfattelse, eller om arvegodset fra Kingo ureflekteret bringes videre.

VERS 8 Modsvarer K vers 9

Du best min Tarv og Trang
O Herre, kiender;

Tilmed er Lykkens gang
I dine hænder;
Beleiligst tid, beqvemmest Hielpemaade
Du **klarlig forud** seer
Min Siel, hvad vil Du meer meer?
Lad Gud kun raade!

De fire første linjer overtages ordret fra originalen, de sidste fire gør Vorherre til en hjælpsom og praktisk allieret,
reflekteret i alliterationen belejligst - beqvemmest, en vending som ikke er videre sangbar, i hvert fald ikke på Zincks melodi fra 1801.

VERS 9 Modsvarer K vers 10

For **uforsørget Flok**
hvi skal jeg sørge ?
Gud har jo Forraad nok;
Tør jeg da spørge
Hvor skulde de sit Brød og **Ophold hente?**
Gud lever jo endnu,
han kommer dem ihu,
Som paa ham vente.

Her er tonen også dæmpet ned; enkelte Kingo-fraser er bevaret, men ærindet er det samme: Tilliden til Guds forsyn. Her er de to digtere integreret i et helstøbt vers, og Frimanns ændringer gør tonen mere fortrøstningsfuld, tiden tro. Og så er dette endda skrevet i en tid, hvor Norge led under danskernes dårlige korn med de høje priser.

VERS 10 Modsvarer K vers 11

Skal jeg paa Jord og Land
for Brødet sveede,
Skal jeg paa vilden strand
mit Brød oplede,
Omtumler jeg paa Afgrunds høie Bølge,
Jeg er dog vel tilfreds,
Min Gud er allesteds,
han vil mig følge.

Her er første halvvers igen Kingos; billedet med land og vand gav mening for Frimann og det bonde- og fiskersamfund han virkede i, - som for tvillingeriget i almindelighed. Ordet "svede" var ellers ikke salonfæhig i denne "yndige" tid, men den norske præst har ikke skyet lidt realisme fra hverdagen. Kingo havde oplevet krigen i modsætning til Frimann, som stikker sværdet i skeden og lader Gud ledsage fiskeren på havets bølger. Otte år senere, i 1793, udgav han en andagtsbog for søens folk, **Søe-Cabinet**, med 36 sange og salmer, bønner og læsestykker til den befolkningsgruppe, som altid havde hans store bevågenhed.

VERS 11 Modsvarer K vers 12

Gud, lad mig hver en Dag
I Dyd optrine!
At til dit Velbehag
Mit Lys kan skinne;
Mit Hierte lad det være dig et Tempel!
Min Siel din Eiendom;
Min Vandel reen og from,
Til godt Æxempel!

Her er kvintessensen af Oplysningstidens morallære! Den dydige samfundsborger, i hvis hjerte Gud virker, til godt eksempel, for Gud og hvermand.

Vers 12 Modsvarer K vers 13

Bevar din Urtegaard
din Christen Kirke,
Lad Sæden, som du saaer
I Hiertet virke!
Lad over Alt din Kundskabs Lys oprinde,
At du kan blive kiendt,
Og hver en Siel omvendt,
Som gaar i Blinde!

Frimann ændrer Kingo med en kingo-metafor, "Urtegaard"
et bibelsk udtryk hentet fra Siunge-Choorets 2. morgensang, og fører billedet videre i sæden (Guds ord) som sås i hjertet. Kundskaben skal udvirke og begrunde en kristen levevis, for dem som gaar i blinde. Kingos raseri mod paven (anti-christ) har været for kontroversielt, selv om der endnu ikke var religionsfrihed i rigerne. Reformationen var allerede på 250 års afstand!

VERS 13 Modsvarer K vers 14 & 15

Lad Landet **kronet** staae
med Frugt og Grøde!
Lad sandhed Fremgang faae,
og Retten møde!
Oplys hans Raad, som Landet skal regiere!
Vor Konge med sin Slægt
Udi din Varetægt
Befalet være!

Med en mild korrektion er strofens første halvdel Kingos. Forbønnen for den enevældige konge er betydelig mere neddæmpet end i ortodoksiens tid, og formuleringen er ikke langt fra det man kan høre i dagens kirkebønner.

VERS 14 Modsvarer K vers 16

O Gud, giør Dagen god
For mig og alle!
Skal noget mig imod,
I dag indfalde;
Med denne Trøst jeg da mit Hierte styrker;
En Dag skal hisset grye,
hvor ingen Sorrigs Skye
Min Sol formørker.

Kingo ser hen til den "gode nat" når graven kalder, Frimann vil i første omgang hellere have en god dag på jorden. Men, jordelivet giver sorg og modgang, og Frimann trøster sig med tanken om det diffuse "hisset" uden himmerigslængsel og englesang - En tidstypisk og mere optimistisk tilkendegivelse end Kingos klamme, men dogmatisk korrekte gravkammerstemning! Frimanns opfattelse foregriber nutidens: frelsen skal søges og findes i jordelivet, men, måske..!! Allerede dengang var dogmet om det evige liv svært at håndtere!

Meget indikerer, at Frimann har valgt at lade de Kingo-ord stå som han kan tilslutte sig, og ikke ret meget tyder på, at han har gendigtet i despekt for Odense-bispens poetiske talent; Kingo spøger nemlig i flere af Claus Frimanns salmer, i enten ord eller tema! Han har blot ønsket at flytte ham over i en anden tid, hvor kirkegængere også kunne få glæde af de populære salmer, med ord og begreber som han mente hørte samtiden til.

Der er næppe grund til at lægge noget dybere i Frimanns preference af den 2. og 6. morgensang til andagtsbogen, der også rummer lejligheds- og standsbønner (rig, fattig, gravide kvinder, bønder, for "en som betragter et liig" m.m.). Andagtstraditionen levede endnu og med Frimanns udvalg var en husfar dækket ind til behov.

Salmebogskommissionen og 1. prøvehæfte

Da biskop Balles salmebogskommission (4) nedsattes i 1790, havde Claus Frimann allerede været i bispens tanker (5) med henblik på den ønskede salmebog, som skulle afløse Guldbergs fra 1778. Frimann inviteres - sammen med en række af tidens digtere - til at bidrage til det ny salmeværk.

Frimann og Balle begyndte som nævnt på Københavns Universitet 1762 den selvsamme dag! Det kan betyde noget - og ingenting! Havde de kontakt dengang? Var de sidekammerater ved en forelæsning? Har det betydet noget for Frimanns omdømme, at hans onkel, Frederik Arentz, var biskop i Bergen (i årene 1762 (!) - 1774) ? Eller hørte Balle først om Frimann, da **Sange over Evangelierne** udkom i 1780? Ifølge Kaare Støylens disputats ved man kun lidt om Frimanns københavnerophold, så jeg er ude i et kvalificeret gæt.

Hvem i salmekommissionen påtog sig at gennemse Claus Frimanns Andagtsøvelser ? Hvad siger salmekommissionens protokol? (6)

Når mange fremstillinger har Knud Rahbek som redaktør af Es Kingo-salmer skyldes det først og fremmest referatet fra 26.12 1790: **"Prof. Rahbek paatog sig at giennemgaae Kingos**

Synge-Choor, for at oplede hvad som kan beholdes eller forbedres".

Hans Riber havde den 9. jan fremlagt et udvalg af Frimans Sange over Evangelierne fra 1780. Den 23.1 gennemgik Rahbek - ud over Kingos Syngekor - nogle af Frimanns og Bordings poetiske værker. Fortegnelsen over sangene skulle cirkulere! Var "Andagtøvelser" måske iblandt dem? (I "Erindringer af mit liv" omtaler Rahbek flere gange Claus Frimann med dyb respekt! Det fremgår ikke klart om de to har mødt hinanden, men der var en mulighed i årene 1779-1780, under Frimanns ophold i hovedstaden. Den da 20-årige Rahbek var ligesom den 34-årige Frimann begyndt at lufte de litterære ambitioner. Det norske Selskab - eller en anden af tidens klubber - kan være en mulig arena.)

Den 10.4 1791 havde kapt. Abrahamson bl.a. gennemgået nogle Frimann-salmer, som cirkuleres videre til Rahbek. Var det måske Andagtsøvelser ?

Tilbage til Kingos Syngekor; den 15.5 1791 står at læse: **"Hr. Capitain Abrahamson fremlagde salmer udmærket af Kingos Synge-Chor, Heilmanns sange og Bunkeflods Psalmer".**

Spørgsmålet er så, om Abrahamson har bearbejdet de salmer, som Rahbek påtog sig at "oplede" (fremlagt den 23.1 1791), om han har taget Siunge-Choorets andenpart eller foretaget et nyt skøn! Rahbek var ikke til stede i tiden 15.5 - 18.9 1791.

Den 25. september 1791 indførte Balle i sin protokol:

-Frimanns Andagts-Øvelser, som ere 7, antagne alle.

Her findes - udover **Nu rinder solen op** - gendigtninger af Kingo-salmerne **Siel og Hierte, Sind og Sandser** - som også finder vej til E, **Den prægtig Soel, som hele verden glæder**, der på trods af et par nydelige førstevers ikke bliver brugt til den reviderede E-version. - Desuden findes en egen aftensalme, **O Hviletid velkommen vær**, en nadversalme, **Jeg træder frem for lovens spejl** og to bordsalmer, **Vi takke Dig vor Fader** og **Vort Maaltid er til Ende**, som begge finder vej til det endelige salmeværk og tager turen med i Roskilde Konvents-salmebogen.

De syv salmer "antages", men kun fire overlever - ifgl. min foreløbige undersøgelse - den lange vej til det endelige salmeværk. Derefter glemmer eftertiden alt om disse salmers skæbne (7)!

Den 10. november 1792 førte Balle til protokols:

"2 af Hr. Frimanns morgensalmer igennemgaaet ". Sign. Abrahamson, Rahbek, Riber og Storm (Balle attesterede normalt ikke referaterne.) - Man nærmede sig nu dead-line for det første prøvehæfte. Jeg tror, at der kun kan være tale om de to nærværende Kingo-bearbejdelser, prøvehæftets nr. 209 og 210.

Frimann skrev kun få"morgensalmer"; der er ingen i **Sange over Evangelierne** og i de af kommissionen bestilte salmer, og i øvrigt havde Frimann ikke sendt alle bidrag på dette tidspunkt; søsalmerne kom først langt senere! Hvorvidt bearbejdelsen skal tilskrives Knud Rahbek er således usikkert! Det kan lige så godt være kapt. Abrahamson eller et team-work! **Det er værd at lægge mærke til, at kommissionen kalder dem Frimanns Morgensalmer og ikke Kingos Morgensalmer på trods af den nøjagtige angivelse af forlægget!!**

"Nu rinder solen op" har altså på et tidligt tidspunkt fundet nåde for kommisionens øjne, for i 1793 er følgende at læse i det første prøvehæfte (8), salme nr. 210: Kommissionens ændringer er markeret med store typer:

Nu rinder Solen op,
Med straaler blide

Forgylder Klippens top,
Og Biergets side;
Min Siel, hvor er din Strængeleeg og Psalter?
> Din **TAKKE**sang istem!
Bær Morgenoffer frem
Til Naadens alter!

Min Siel vær glad og froe,
> **FRYGT INGEN FARE!**
Til Gud kun sæt din Troe,
> han **VIL** bevare,
han, Lysets Gud, som skaber lys af Mørke,
> **I DAG MIG I MIT** Kald
> hans Raad **VEILEDE** skal,
hans Kraft mig styrke

> **GUD! LED MIG VED DIN** Haand,
at jeg ei synder;
> **STYR VED DIN GODE** Aand
> **HVAD JEG** begynder!
> Velsigne, **DU MIN FLIID MED HELD OG NÅDE!**
Min Gierning i dit Navn,
Til mit og andres Gavn,
Lad vel geraade!

Du best min Tarv og Trang
O Herre, kiender;
> **DU HAR MIN LYKKES** gang
I dine hænder;
Beleiligst tid, beqvemmest Hielpemaade
> Du klarlig forudseer
> **HVAD VIL, HVAD VIL JEG** meer?
> Lad **HERREN** raade!

> **VELSIGN, O GUD VORT LAND**
med Frugt og Grøde!
> **AT INGEN STRÆBSOM MAND**
> **MÅ SAVNE FØDE!**
> **VOR KONGE MED DIT RAAD**
> **DU SELV** regiere!
> **LAD HAM OG AL HANS** Slægt
> **GUD** I din Varetægt
Befalet være!

Bevar din Urtegaard
din Christen Kirke,

> **OG LAD DEN SÆD** du saaer
I Hiertet virke!
Lad over Alt din Kundskabs Lys oprinde,
At du kan blive kiendt,
> **AF HVER EN UOMVENDT,**
Som gaar i Blinde!

O Gud, giør Dagen god
For mig og alle!
> **GAAER NOGET** mig imod,
> **SKAL NØD** indfalde;
Med denne Trøst jeg da mit Hierte styrker;
En Dag skal hisset grye,
hvor ingen Sorrigs Skye
Min Soel formørker.

Fra Frimanns version er plukket vers 1,5,6,8,13,12 og 14. Dermed opfyldes kommissionens krav om mindst to og højst 8 vers pr. salme. Lovsangs- og forbønsversene er bevaret, og det volder ikke store problemer at genkende Frimanns ord. Men forandres skulle der, og kommissionen laver først og fremmest en række sproglige, stilistiske forandringer, der nok ser godt ud "på papiret", men ikke falder specielt let under afsyngning.

I Es 7 vers udgave findes i alt 27 Kingo-ord, de samme findes i Frimanns version og kommissionen har i sin bearbejdelse ikke hentet andre.

Blandt de indholds- og forståelsesmæssige forandringer bør nævnes:

Vers 1. Morgensang > Takkesang

Vers 2. Lad sorgen fare > Frygt ingen fare!!!
Her ændres verbet fare til substantivet
Fare, og giver en ny drejning i retning af
det udeladte "securitas" vers 4.

Vers 3. Lad sandhed fremgang faae o.s.v. >
At ingen stræbsom mand må savne føde:
En fortsættelse af de første linjer
i moraliserende retning.

Kritikken

Det bliver dog ikke denne udformning der finder vej til det endelige salmeværk i 1798. En flok kritiske røster lyder efter prøvehæftets udgivelse, bl.a. i månedsskriftet IRIS, udgivet af bogtrykker S. Poulsen. Ifølge Anders Mallings fremstilling (9) var den allestedsnærværende læge og skribent Clemens Tode (1736-1806) kritisk, mens een af bidragyderne, Tårnby-præsten - og senere biskop i Ribe - Victor Christian Hjort (1765-1818), kun havde lovord for det ny forsøg. En nærlæsning giver imidlertid et mere nuanceret billede. Det er da rigtigt nok, at Todes anmeldelser (sept / okt. 1793) går hårdt til værks; men, - der falder også ros, som f. eks. i oktober-udgaven, hvor det hedder:

" **Nr. 9, vor Gud er evig viis og stor, er en overmaade skiøn, baade majestætisk og malerisk psalme. Den er en sand prydelse for denne nye samling. Man vil finde deri et bevis paa,**

hvor meget den sande poesie kan forhøie en Christens følelser og forædle dens udtryk."

V.C. Hjort er anderledes snedig! Efter de indledende "polite noises" tager han fat på kritikken, som både går på versifikation, forståelighed, og såmænd også det teologiske indhold. I enkelte tilfælde efterlyser han syndstanken, og adskillige gange beklager han tabet af det originale forlæg, som i højere grad appellerer til den syngendes fantasi. Hjort er på dette tidspunkt langt fra så rationalistisk som Malling gør ham til! Han harcellerer især over gendigtningen af Brorsons **Op al den ting som Gud har gjort**, hvor man bl.a. finder den ofte citerede strofe:

Om alle Konger end fremstaae
I deres magt og hæder
De faae ej skabt det mindste Straae
Som Qvægets Fod nedtræder

(prøvehæftets no. 19)

Den står Hjort ikke model til og laver et nyt forslag. Han foreslår også et register til "originalen", så prøvehæftets kritikere ikke går forkert af forlægget. Een af dem - teologen og sprogforskeren Jacob Baden (1735-1804) havde nemlig kommenteret en Hjort-salme i den tro at det var en helt anden!! - Med dette sidespring bemærker jeg blot, at hverken Tode eller Hjort kommenterer Nu rinder solen op-bearbejdelsen. Det er måske heller ikke at forvente, når Hjort kalder nr. 194 (Far verden, Far vel) "denne herlig omarbejdede psalme af Kingos Syngekor". Kingos barokpoesi har vitterlig været antikveret i 1790erne! Senere lover en anonym skribent i januar 1794-nummeret af Iris "maaske" at anmelde bede- & tidssalmerne - og dermed morgensalmerne - ved en senere lejlighed, men intet tyder på, at han har indfriet løftet.

På trods af den tilsyneladende tilfredshed har kommissionen alligevel følt sig foranlediget til at ændre salmen endnu en gang. I 1797, den 30. maj, 6. juni og 22. juni gennemgår Malling, Abrahamson og Balle alle 11 morgensalmer fra 1. prøvehæfte. Storm og Riber var i mellemtiden døde, og Rahbek havde forladt kommissionen i 1795, så salmens endelige udformning kan næppe tilskrives ham!

I den endelige E-version viger Frimann noget på bekostning af kommissionen! Der laves et nyt 2. vers med en indarbejdet Frimann-frase, for at få et tidssvarende ("securitas")-moment i salmen; her har været Frimann for langtrukken! Et kommissionsmedlem har villet have Jesus med i forbønnen for kirken, og det bemærkes endvidere i samme vers, at Kingo / Frimann-udtrykket "Urtegaard" har oversteget "Almuens begreb", for nu er det erstattet af det næsten kingosk kraftfulde og polemiske "Vold og Svig". Det kan selvfølgelig være en "talemåde", en behændig floskel, men på den anden side er det en nærliggende mulighed at biskop Balle, som den eneste udøvende teolog i kommissionen har gjort sin indflydelse gældende.

Nu rinder Solen op — E 477
med Straaler blide,
Forgylder Skovens Top
Og Biergets Side
Hæv Dig, min rørte Siel!
Til Lysets Fader!
Din Takkesang istem!

Bær Morgenoffer frem
For Lysets Fader

Jeg sov saa tryggelig,
Saa fri for fare.
O Gud, jeg takker Dig,
Du togst mig vare!
Dig, Kraftens Gud!
som skaber Lys af Mørke,
Min Lid jeg sætter til:
Du og idag mig vil
med Bistand styrke.

O! Led mig ved din Haand!
At jeg ei synder !
Styr ved Din gode Aand,
hvad jeg begynder!
Velsign Du selv min Flid
med Held og Naade!
Min Gierning i dit Navn
Til mit og Andres Gavn
Lad vel geraade!

Du bedst min Tarv og Trang,
O Herre! kiender;
Du har min Lykkes Gang
I dine Hænder.
Beleiligst Tid, Beqvemmest Hielpemaade
Du klarlig forudseer;
Hvad vil, hvad vil jeg meer?
Gud Herren raade!

Velsign, O Gud! Vort Land
med Frugt og Grøde,
At ingen stræbsom Mand
maa savne føde!
Vor Konge med dit Raad
Du selv regiere!
Lad ham og al hans Slægt,
Gud! i din Varetægt
Befalet være!

Bevar fra Vold og Svig
Din Christenkirke!
Lad troen idelig
Til Dyder virke!

Udbred alt meer og meer
din Viisdoms Lære,
At du kan vorde kiendt,
Og han, som Du har sendt,
Din Søn, vor Herre!

O Gud! giør Dagen god
for mig og Alle!
Men og i nød mit Mod
Skal ikke falde.
Med denne Trøst jeg da
mit Hierte styrker:
En dag skal hisset grye,
hvor ingen Sorrigs Sky,
Min Siel formørker.

I 1800-tallet restaureres salmen af N.F.S. Grundtvig; det er en historie for sig, men det bør da nævnes, at Grundtvig - som brugte megen energi på at snerre ad Evangelisk-Christelig Psalmebog - **ikke** laver det store "kirurgiske snit", da han i begyndelsen af 1830erne bearbejder salmen første gang (10). Der er her flere reminiscenser fra E-udgaven; i strofe 1 har han bevaret "Skovens Top", i strofe 3 genansættes englevagten ganske vist, men Grundtvig "sov i Fred og Ro, og vaagned sjælefro med Legemstyrke", og i sidste strofe hedder det "Lad os i Dyd og Duelighed stige, / og lad os hver en Dag / faae bedre Syn og Smag / paa Himmerrige". Selv om Grundtvig ikke havde samme intentioner som Balles salmeredaktører, kunne det såmænd lige så godt være forfattet af dem! En dansk salmekender, Aalborg-bispen Christian Ludwigs har da også kaldt denne tidlige Grundtvig-revision for "Græsselig" (11).

Dend anden Morgen-Sang.

1. Siæl og Hierte, Sind og Sandser
Vaager op og værer froo,
Og for HERRENS Arck omdandser
Med en fyrig Aand og Troe!
Takker GUD for denne Nat,
I har Morgenstunden fat,
Dagen blidelig oprinder
Og I eder vel befinder.

2. Jeg mig lagde need til Hvile
Men min GUd holdt paa mig Vagt,
Sathans Synde-giftig Pile
Hafde mig om Live bragt,
Om, O GUd, din Engle-hær
Hafd' ey været mig saa nær,
Jeg i Mørkhed hafde bleved,
Og til Døden vist opskreved.

3. Derfor jeg din Lov og Ære
Vil udbrede med min Mund,
Min Tacksigelse frembære
Udi denne Morgenstund!
Rør mig med din Aand og Ild,
Thi min egen Brynd' er vild!
Lad din Glød min Læbe røre
Og din Lov med Lyst udføre.

4. Jeg vil Luften ginnem skiære
Med min Tungis Raab og Røst,
Hiertet til dit Alter bære,
Øes det fuld af Troo og Trøst!
Tag, O JEsym tend detop
I min Jorde-tunge Krop,
Lad det Offer dig behage,
Og af Joorden intet smage.

5. Du est GUd før Joorden skabtis
Førend Bierg og Tue blev
Førend jeg i Adam tabtis
Var jeg paa dit Tanke-Brev!
I din Søn du elskte mig
At jeg skulde visselig
Hans Medarving evig vorde,
Pagt og Baand du med mig gjorde.

6. Det skal være mig et Minde
Hver dend Dag jeg ser at gry,
Jeg skal det om Hiertet vinde,
Jeg skal det om Armen sy,
JEsu, JEsu Kierlighed,
Er det eene der jeg veed,
Hvorved jeg min Siæl kand trøste,
End om Hiertet vilde brøste.

7. Er jeg end til alle Prikker
Ey saa lige Engle-skiær,
Om jeg Synden end inddrikker
I mit svage Kiød (disvær),
Giv mig, GUd, dog Styrk og Kraft
Imod Syndsens giftig Saft,
At jeg den i Æget døder,
Før den Basilisker føder.

8. Lad mig alle mine Dage
Ryste mig mod Sathan ud,
At hand mig ey skal bedrage
Med sin Vellyst-smykked Brud:
Beed, O JEsu, beed for mig,
Naar hand kommer hemmelig,
Og vil mig som Hvede sigte,
At min Tro ey da skal svigte.

9. Giv mig Lykke at adspørge
I din Frygt mit Levnets Brød;
Lad mig ey som Hedning sørge,
Om jeg end skal lide Nød:
Signe Hustru, Huus og Hiem,
Mine Børn hielp frem og frem,
Lad os alle ved din Skygge
Vorde rolige og trygge.

10. Boo hos os, O GUD, i Naade
Med dit saliggiørend' Ord
Med din Aand de Hyrder raade
Som skal tiene for dit Bord.
Giør vor Konge sterk og stoor,
Sæt hans Land' i Fred og Floor,
Lad hans Raad af Visdoms Kilde
Øse tidlig Raad og Snilde.

11. Giør vor Land som Zions Bierge
Fulde af din Fedm' og Frugt,
Ald Ulykke du afverge,
Drjv vor Fiende selv paa Flugt,
Lad ey Vaade-Ild og Vand
Blive Herrer i vort Land,
Lad ey Hunger, Pest og Plage
Korte vore Levnets Dage.

12. Er Ulykken og i veye
For mig selv i denne Dag,
Du, O GUD, kandst det omdreve.
Du kand hielpe i den Sag,
Saa min Food sig støder ey
Paa min rette Farevey,
At sig Satan ey skal glæde,
Om jeg trøsteløs maa græde.

13. Lad min Tid i Fred bortrende
Til jeg lakker ad mit Maal,
Giv mig GUD en salig Ende
Giør mig glad ved Dødsens Skaal!
Lad mig midt i Døden staa
Med min Frelsers Harnisk paa,
Fuld af Troo og Aandens Glæde
I den anden Verden træde.

Thomas Kingos Aandelige Siunge-Koor

Den anden morgensalme.

En anden af Frimanns Kingo-gendigtninger som finder vej til prøvehæftet og den endelige salmebog er Siunge-Choorets anden morgensang, **Siel og Hierte, Sind og Sandser**, en salme som ikke fik nogen lang levetid som intakt værk. (I Den danske Salmebog, 1953) er enkelte vers brugt til no. 560 "Gud er Gud før jorden skabtes" og no. 748 "Bo hos os, o Gud, i nåde").

Frimann korter Kingos salme fra 13 til 9 vers - han udelader de mest kontroversielle og holder sig til igen til lovsangen og forbønnen. Kun lidt af Kingos original er bevaret, udover enkeltstående udtryk er det 3. strofes første halvvers og det meste af strofe 8. Allerede i første strofe står det klart, at Frimann ville have fat i hjerte / smerte-rimet, der byttes om på førsteliniens to ordpar, så nu hedder det:

1. Sind og Sandser, Siel og Hierte
Takker Gud, og værer froe
At jeg vågned uden Smerte
Og staar op i Fred og Roe.
Mine lemmer takker Gud,
At I nu har hviilet ud,
At I glade, friske, sunde

Eder nu opreise kunde

2. Jeg mig lagde paa mit Leie
Lukked Dør, tildækked mig;
Men, ak, paa hvor mange Veie
Kunde Døden nærme sig,

Havde ei Guds Forsyns Vagt
Bedre taget mig i agt;
Kunde Laas og Muur og Bolde
Døden lidet udeholde.

3. Derfor jeg, o Gud din Ære
Vil udbrede med min Mund
Min Taksigelse frembære
Udi denne Morgenstund;
Andet jeg ei bringe kan,
Andet Du ei tager an;
Men min Læbe sig kan røre,
Skal min Sang din Lov udføre.

4. Førend Jorden var at skue,
Førend nogen engel sang,
Førend Sol paa himlens Bue
Steeg den allerførste gang,
Da, alt da, til mig o Gud
Deelede du tallet ud
Af de dage, af de stunde
Jeg skal vaage eller blunde

5. Hav mig da, min Gud, i Minde
Denne dag, og hver en Dag!
Lad mig din Ledsagning finde!
Styrk mig, naar Du seer mig svag!
Fader, lad din Kierlighed
Som ei af Forandring veed,
Om jeg Blivested forandrer,
Følge mig da, hvor jeg vandrer.

6. Som du mig tildeler Dage,
Saa tildel mig og mit Brød
Lad mig ei som hedning klage,
Om mig møder nogen Nød;
Lad det mørkne i min Boe,
Jeg vil bede, haabe, troe:
Efter Natten følger Morgen,
Glæden følger efter Sorgen.

7. Over Landet bred din Naade,
Som Du breder Lyset ud!
Han, som skal for Landet raade,
Tage Raad af dine Bud!
Giør du ham til Landets Sol!
Evig staae vor Kongestol!
Du forfremme, du befæste
Rigets hæder, Landets Beste!

8. Giør vort Land som Sions Bierge,
Klæd det med den gyldne frugt!
Al Ulykke du afværge!
Driv vor Fiende paa Flugt!
Lad ei grusom Ild og Vand
Blive Herr i vort Land!
Lad ei Hunger, Pest og Plage,
Korte vore Levedage.

9. Mine Dage du velsigne
Fredens Gud, med Roe og Fred!
Men for Alt du mig velsigne
Med en Glad samvittighed!
At, naar Støvet skal opstaae,
Og med Liv igien fremgaae,
Jeg da for dit Dommersæde
Møde kan med Haab og Glæde.

Forsynstanken, den daglige sikkerhed og sundhed - se 1. strofes 2. halvvers !! - samt det daglige brød er igen betonet, og oplysningstidens pragmatiske holdning skinner igennem i vers 2, hvor Frimann prosaisk lader Lås, Mur og Bolte holde misdædere væk i nattemørket. Der er stadig ikke nogen syndserkendelse af betydning, i stedet beder Frimann i slutningsverset om en "glad samvittighed".

Nok har salmen sine sproglige knaster, med anaforer, tidstypiske udfyldninger og pudsige udtryk, men alligevel er den ikke uden poetiske momenter, som f. eks. strofe 4. første del og strofe 7. Selv om oplysningsteologiens "kan-selv" forståelse af livet - med forsikringspolicen i det høje - præger værket, er tonen djærv og man aner konturerne af et mere ortodokst livssyn. Det eskatologiske aspekt er trukket skarpere op end i "Nu rinder solen op", den dogmatiske sammenhæng er i orden - dommen mødes dog med haab og ikke med frygt! "Næsten ganske af nye omarbeidet" har Frimann skrevet i overskriften; denne bearbejdelse virker da også mere helstøbt og homogen end "Nu rinder solen op", nu hvor de fleste ord er Frimanns egne.

Prøvehæftets nr. 209 ændrer begyndelseslinjen til **Nu vil jeg af ganske Hierte...** - (et uafvidende benspænd for eftertidens salmeinteressede!) og optager Frimanns vers 1, 3 ,5 6, 7 og 9. Første strofes lige lovligt gymnastiske udtryk - med mindre Frimann har brugt ordet "lemmer" som et billede på sin menighed - er ændret. Ellers foretager kommissionen kun moderate ændringer, f.eks. i strofe 6 erstattes det fra Kingo overtagne "hedning" til et mindre anstødeligt "mistrøstig", bønnetonen dæmpes et par steder og i sidste strofe ændres aspektet fra **JEG** til det generelle - og i denne sammenhæng - uforpligtende **VI**.

Af pladsmæssige hensyn vil der her blive set bort fra prøvehæftets version og gået direkte til resulatet i Evangelisk-Christelig Psalmebog. E 478 benytter strofe 1, 5, 6, 7 og 9, stadig fra Frimanns forlæg. De fleste ændringer, - der især er af moraliserende retning - findes i 2. strofe; Jesus er kommet med, men som exemplum, strofe 3 er dæmpet og i strofe 5 er domstanken slettet. Folk skulle jo nødig blive kede af det!

1. Nu vil jeg af ganske Hierte
Takke Gud, og være fro;
Jeg er vaagnet uden Smerte,
Og staar op i Fred og Ro.
Gud! Dit Forsyn var min Vagt,
Selv Du tog mig vel i Agt.
Fiern var Nød og Sorg Og Jammer
Fra mit trygge Hvilekammer.

2. Hav du mig i kierlig Minde
Denne dag og hver en dag!
Lad mig Naade for Dig finde
Styrk mig Du, thi jeg er svag
Giv, at med standhaftighed
Jeg gaar frem i Jesu Fied!
Altid hører hvad Du byder
Og som Barn dit Bud adlyder!

3. Som du mig tildeler Dage,
Saa tildeel mig og mit Brød!
Lad mig ei mistrøstig klage,
Om mig møder Trang og Nød!
Mørknes det omkring min Bo,
Jeg vil bede, haabe, troe.
Efter natten følger Morgen,
Glæden følger efter Sorgen.

4. Over Landet bred Din Naade,
Som du breder Lyset ud!
Han, som skal for Landet raade,
Tage Raad af dine Bud!
Giv ham Lyst og Mod og Held
Til at Fremme Alles Vel!
Og du selv, Vor Gud! Befæste
Landets Hæder, Landets Bedste!

5. Vore Dage du velsigne,
Fredens Gud! med Roe og Fred!
Men for Alt du os velsigne
med en god samvittighed!
Uden Angest, uden Nag
See vi da vor sidste Dag.
Og naar Graven sig oplader,
Kaldes vi til Dig, vor Fader!

Det var ikke helt uden grund A.G. Rodelbach i 1856 "Om Psalme-Literaturen og Psalmebogs-

sagen"skrev:
"Alt etisk i denne Psalmebog er inficeret med en grovere eller finere(semi) Pelagianisme, skjøndt man vel hist og her sporer et vist echauffement for at nærme sig Bekjendelsens udtryk".

I dag er det let nok at ryste på hovedet ad Evangelisk Christelig Psalmebog, men alligevel trænger spørgsmålet sig på: Hvad ville der egentlig være sket, hvordan ville den yderst kritiske københavnske intelligenzia have reageret, hvis biskop Balles kommission havde samlet et mere poetisk kraftfuldt og teologisk korrekt salmeværk?

Noter

1. S. Birket - Smith: KU Matrikel 3. København 1909
2. Kaare Støylen: Claus Frimann-Almuens Sanger. Bergen 1955
   (Støylen blev i 1958 biskop i Agder Fylke)
3. Støylen p. 176 efter D. Thrap: Bidrag til den norske kirkes historie. 1884
   J.N. Brun, Biskop i Bergen 1803-1816
   Claus Pavels, do. 1817-1822
4. Kommissionen: N.E. Balle, Sjællands Biskop, Justitsraad O. Malling (1747-1829), Kaptajn W.H.F. Abrahamson (1744-1812), Prof. K.L. Rahbek (1760-1830), forfatterne Hans Riber (1760-1796) og Edvard Storm (1749-1794).
5. Balles Promemoria til Kancelliet 1786. Rigsarkivet, Kbh.
6. Fundet omkr. 1894 af Dr. Theol. Frederik Nielsen.
   Landsarkivet (Bispearkivet). København. Opsummerer kort dagsorden fra kommissionens møder. Protokollens tilsynekomst indledte et omfattende registreringsforsøg i de efterfølgende års danske "Kirkehistoriske Samlinger".
7. Korrektioner til fremtidige salmeregistreringer:
   E 477 Nu rinder solen op: C. Frimann + E-kommis. efter Kingo
   E 478 Nu vil jeg af ganske Hierte: do.
   E 515 *R92 Vi takke Dig vor Fader: C. Frimann + E.kommis.
   E 519 *R94 Vort maaltid er til ende: C. Frimann + E.kommis.
8. Evangelisk-Christelig Psalmebog (Et Forsøg) 1. hæfte. Kbh. 1793. Det kgl. Bibliotek.
9. Anders Malling: Dansk Salme Historie / 8. P. 294. Kbh. 1978
10. Sangværket. bd.3.2 no. 195. København 1983
11. C. Ludwigs: Strængen er af Guld. København. 1927.

*R = Roskilde Konventssalmebog 1855
Rs register opgiver no. 94 som en af Thomissøn bearbejdet tysk salme, hvilket jeg ikke kan påvise.
Den 2. og den 6. morgensang fra Kingos Aandelige Siunge-Koor i A.E. Sibbernsens udgave, København 1931.

HERLOV BRIX

Naturen holder Pinsefest

C.J. Boyes pinsesalme (Den Danske Salmebog nr. 672) havde oprindelig 7 vers, som nr. XLIV i "Aandelige Digte og Sange, Anden Samling", Kjøbenhavn 1834. Ved optagelsen i DDS blev næstsidste vers udeladt, og nogle små-ændringer blev foretaget. I sin helhed er digtet senest gengivet i Anders Malling: Dansk Salme Historie III, 1963, s. 420-421 med udførlige litteraturhenvisninger.

Det skal i det følgende søges påvist, at pinsesalmen bygger på et digt af Ambrosius Stub, en "arie". Foreløbig gengives salmen her efter originaltrykket:

(Pindsepsalme)
Mel.: O Hellig' Aand, vor Bistand vær - .

1. Naturen holder Pindsefest
I blomstervirket Smykke,
Og Lunden, som den kan det bedst,
Fortæller om sin Lykke
Nu Vaarens Vind
Har ringet ind
Dens Fest i Skovens Kroner.
Guds Aandes Magt
Har Livet vakt;
Ham prise tusind Toner.

2. Og Hjertet holder Pindsefest
Med Vang og Mark og Skove!
Den hellig' Aand, vor Himmelgjæst,
Vi hilse nu, og love.
Nu vift og vai,
Du grønne Mai!
Min Palmegreen jeg svinger!
Til Kirkeby,
Med Sang i Sky,
Hans Indtog Høitid bringer!

3. Guds Kjærligheds Apostelhær
Udflagrer med sin Trille.
Naar Aanden med Guds Kraft er nær,
Kan jeg da tie stille?
Om Jesu Christ,
Der lever hist,
Mig lægges Ord paa Tunge;
Om Livets Vaar,

4. I trange Svøb var Bladet svøbt
Til Døden overgivet;
Med Skyens Vandbad blev det døbt,
Da sprang det ud i Livet.
Til Kraft og Haab
Jeg fik min Daab;
Guds Aand! du var tilstede.
O! lad min Tro
Med Løvet groe!
Bevar dens Sommerglæde!

5. Jeg seer, den grønne Ager staaer
Opstanden fra de Døde;
Jeg veed, min Frelser Aar for Aar
Vil ogsaa mig gjenføde!
Det gamle Frø
Dog maatte døe,
Før Marken fik sin Grøde;
Thi hjalp mig, du,
Guds Aand! min Hu
Til Verdens Lyst at døde!

6. Jeg seer det ringe Blomsterstraa
I Pryd ved Bøgens Stamme;
Guds Naade kan det Lave naae,
Og det blev ei tilskamme.
Min Arvedeel
Jeg tager heel
Ved Christus i Guds Rige!
I Himlens Vaar

Jeg godt forstaar,
De Fugleflokke sjunge!

De ringe Kaar
Til Herlighed skal stige!

7. Af Haabets grønne Mai jeg vil
Min Pindse-Løvsal bygge
Mod Skylregn og mod Dagens Ild,
Med Hvile og med Skygge!
Om Kjærlighed
Bag Gravens Bred
Med reen og evig Lue
Om Glæden hist
Hos Jesum Christ
Mig synger Skovens Due!

Allerede det indledende vers viser, at der er to digtere om den samme sag.

Verset er bygget op på en måde, der er typisk for Stub. Den første linie, der minder om en overskrift, fortæller om digtets emne. Vi skal høre om naturens pinsefest, og de følgende linier oplyser - som i en rolleliste - om festens deltagere.

Boye har kun ændret et eneste ord, men med en katastrofal virkning. Det drejer sig om ordet "Lunden", som er blevet indsat i stedet for Stubs "Marken". Med sit følsomme sindelag har Boye nok villet give verset et romantisk anstrøg.

Stubs vers kan nu gengives sådan:

1. Naturen holder Pindsefest
I blomstervirket Smykke,
Og Marken, som den kan det bedst,
Fortæller om sin Lykke.
Nu Vaarens Vind
Har ringet ind
Dens Fest i Skovens Kroner.
Guds Aandes Magt
Har Livet vakt;
Ham prise tusind Toner.

Festdeltagerne er marken og skoven, nævnt i den rækkefølge, hvori de forekommer senere i digtet. Deres evner og roller karakteriseres kort og charmerende. Skoven sørger for musikken. Trætoppene ringer og beboerne, fugleskaren, frembringer tusindvis af toner.

En lystskov, lunden, har nogenlunde det samme talent, hvilket viser, at den ikke hører hjemme på dette sted i digtet. Den figurerer heller ikke senere. I modsætning til skoven er marken umusikalsk. Den er spagfærdig og lavmælt. Den "fortæller" om sin lykke "som den kan bedst". Et rørende og rammende udtryk, typisk for Stubs præcise ordvalg og knappe form.

Som foran nævnt rummer første vers en disposition over indholdet af de følgende afsnit af Stubs digt. Henholdsvis om marken og om skoven. Det er nu let at udpege de vers, som er Stubs.

Marken: vers 5 og 6.

Skoven: vers 3 og 7.
Stubs vers 2 - 5 ser nu (foreløbig) sådan ud:

2. Jeg seer, den grønne Ager staaer
Opstanden fra de Døde;
Jeg veed, min Frelser Aar for Aar
Vil ogsaa mig gjenføde!
Det gamle Frø
Dog maatte døe,
Før Marken fik sin Grøde;
Thi hjælp mig, du,
Guds Aand! min Hu
Til Verdens Lyst at døde!

3. Jeg seer det ringe Blomsterstraa
I Pryd ved Bøgens Stamme;
Guds Naade kan det Lave naae,
Og det blev ei tilskamme.
Min Arvedeel
Jeg tager heel
Ved Christus i Guds Rige!
I Himlens Vaar
De ringe Kaar
Til Herlighed skal stige!

4. Guds Kjærligheds Apostelhær
Udflagrer med sin Trille.
Naar Aanden med Guds Kraft er nær,
Kan jeg da tie stille?
Om Jesu Christ,
Der lever hist,
Mig lægges Ord paa Tunge;
Om Livets Vaar,
Jeg godt forstaar,
De Fugleflokke sjunge!

5. Af Haabets grønne Mai jeg vil
Min Pindse-Løvsal bygge
Mod Skylregn og mod Dagens Ild,
Med Hvile og med Skygge!
Om Kjærlighed
Bag Gravens Bred
Med reen og evig Lue,
Om Glæden hist
Hos Jesum Christ
Mig synger Skovens Due!

Boye har ændret noget i vers 2 og 3, medens vers 4 og 5 så vidt ses er intakte. Det kan formodes, at et afsluttende vers 6, pendant til førsteverset er forsvundet. Digtet er konstrueret efter en nøje fastlagt plan, og indholdet er systematiseret inden for et symmetrisk og stringent mønster.

"Jeg seer" - "Jeg seer", det typiske Stub-udbryd, sidestiller vers 2 og 3, og det næste verspar er ligestillet i formen ved hjælp af præpositionen "om", gentaget ialt fire gange, og indholdsmæssigt ved fuglesangen.

Hans Brix har i sin bog fra 1960: "Ambrosius Stub" betegnet digteren som "lyrisk arkitekt". Sammesteds findes en redegørelse for Stubs versteknik, som har været udgangspunkt for nærværende fremstilling.

Foranstående fremstilling kunne vist være tilstrækkelig til at vise, at Boye har gjort brug af et Stub-digt. Men til yderligere belysning skal der i det følgende påpeges nogle forskelle på de to digtere, sådan som det fremgår af teksterne. Endvidere gøres der nogle konstruktionsforsøg med henblik på at få et helhedsindtryk af Stubs digt.

Boye - Stub

Modsat Boye deltager Stub ikke i pinsefestlighederne. Han er tilhører (til skoven) og tilskuer (til marken). Han er forstående overfor naturens glæde ("Jeg forstaar"), men holder sig udenfor.

Boye er i perlehumør, Stub er mismodig. Boye glemmer frydeligt tid og sted. Han flyver og farer. Han er tilbage til påsken, ja endog til sin dåb, og han holder sig ikke til sin mark,

vang og skov (vers 2), men må ind til kirkebyen. Stub er hurtigt træt af det hele og isolerer sig i en selvlavet løvhytte.

Boye går så vidt, at han - ligesom naturen - vil genfødes årligt. Hvordan det nu ellers skal forstås. Stub tænker alene på genfødelsen til det evige liv ("Min Arvedeel jeg tager heel").

Boye har villet skrive en salme, medens Stubs digt er en arie til egen husvalelse.
En følge heraf er den vekselvise anvendelse af "jeg" og "vi".

Specielt om Stubs pinsearie
(Kommentarer og gætterier).
Det må være Boye, der i vers 2 har indsat linie 3 og 4:

"Jeg veed min Frelser Aar for Aar
Vil ogsaa mig gjenføde!"

Som foran nævnt retter Stubs tanker sig alene imod genfødelsen til det evige liv (vers 3).

Hvis vi bibeholder rimordene og tilstræber meningssammenhæng på det pågældende sted, kan de to verslinier rettes til:

"Guds Forsyn lader Aar for Aar
den visne Mark gjenføde."

(I Stubs forårsarie er det "Guds Forsyn", der råder i naturen. "Visne" kunne måske være "øde").

Verset ender med en bøn om hjælp til at slå "Verdens Lyst" af tankerne - Bønnen og den forudgående tekst om det gamle frø har relation til et skriftsted:

Johannes-evangeliet 12. kap., v. 24-25
"..... uden saa er, at Hvedekorent falder i Jorden og døer, da bliver det aleene; men dersom det døer, da bær det meget Frugt.
25. Hvo som elsker sit Liv, han skal miste det; og hvo som hader sit Liv i denne Verden, han skal forvare det til det evige Liv." (bibel-udgave af 1738).

I "Aria over 1. Cor. VII, 31" har Stub ved en anden anspændt lejlighed (måske da han brutalt blev lempet bort fra Valdemarsslot) fået luft på denne måde: "Lad mig Verden stedse hade / Holde den for Skarn og Skade," og sammesteds: "Verdens Lyst er Skum og Skarn."

Tiden er inde til at se på vers 3 med den malplacerede bøgestamme. Hele sætningen "I Pryd ved Bøgens Stamme", som er noget slemt snak, når talen er om "det ringe Blomsterstraa", må udgå, og dermed forsvinder tillige rimmakkeren "Og det blev ei tilskamme", der iøvrigt er noget af en flovse, typisk for Boye, som ynder den udtryksform (den litotiske), hvor et "nej tværtimod" er underforstået. Det er forståeligt, at salmebogen har udeladt dette misrøgtede vers.

Men hvad kan der - med nogen rimelighed - sættes i stedet for de to verslinier? Der er to hjælpemidler. Meningssammenhængen og rimskemaet.

Det er sandsynligt, at de to "Jeg seer"-vers har samme rimskema, og deraf følger et 4-rimssystem rækkende over linierne 2-4-7-10.

Udgangspunktet er dermed givet. Rimparret "Rige"-"stige" senere i verset skal have to forløbere.

Meningssammenhængen anes med holdepunkt i linien "Guds Naade kan det Lave naae". Himlens gaver spredes i lige grad til høj og lav. ("blev ei tilskamme" = "blev ikke forfordelt"). Marken skal utvivlsomt have både regn og sol, og det må udtrykkes på en måde, der danner modstykke til digterens vrangvendte billede i vers 5. Sært, at det aldrig er blevet bemærket,

at pinsesolen ikke viser sig her, hvor naturen holder pinsefest. Men hvordan skal det udtrykkes i vers 3? Der er måske hjælp at hente i en af Boyes forårssalmer, XIX i bd. 2, 1854, hvori det hedder: "Lad Regn og Solskin smykke med frodig Grøde hver en Plet." Det kunne tænkes, at Boye her har fundet anvendelse for det tiloversblevne "Regn og Solskin" (noget lignende er set før, Hymnologiske Meddelelser 1977 angående "Dybt hælder Aaret", og andre eksempler kan fremledes).

Ordet "Blomsterstraa" fortjener en lille kommentar. Ordet findes ikke i Ordbog over det danske Sprog, men det er velvalgt. "Straae" peger i retning af en kornart, og da vi er på Fyn, kan der være tale om hør eller boghvede. Begge sorter giver blomstrende marker. Fra en forpagtningskontrakt ved vi, at der til Stubs ejendom hørte en boghvedemark.

Resultatet af foranstående er:

Vers 3.
Jeg seer det ringe Blomsterstraa
Mod Regn og Solskin hige.
Guds Naade kan der lave naae,
Dens Gaver deles lige. (evt. "...spredes lige")
Min Arvedeel
Jeg tager heel
.....

At vejrligets gaver spredes lige (vers 3) har hjemmel i Matth. 5. kap. v. 45: "Paa det I skulle være Eders Faders Børn i Himmelen; thi han lader sin Sol gaae over de onde og over de gode, og lader regne over retfærdige og uretfærdige."

I vers 4 og 5 høres skovens fugle. Digteren forstår godt, at fugleflokkene synger om "Livets Vaar". Det er nu deres sag, men ikke hans. I sit indelukke til sidst vil han lytte til en solostemme, skovens due, der synger om det evige liv "hist". Duen er helligåndens symbol.

Digterens øjeblikkelige had til det jordiske får afløb i smuk poesi:
"Om Kjærlighed / Bag Gravens Bred / Med reen og evig Lue / Om Glæden hist / hos Jesus Christ / Mig synger Skovens due." (i salmebogen er "evig" blevet til "hellig"). Stub er på linie med Brorson: "Kærligheds Lue evindelig brænder!" DDS. 336, slutningen.

Vejliget, der i vers 3 var til glæde for marken, er i vers 5 til lutter ubehag for digteren. "Skylregn" og "Dagens Ild". Han søger "Hvile" og "Skygge", han længes efter "evig Ly og Læ". Som han synger om i den prægtige arie (over Johs. Åbenbaring 21) "O min Sjæl" med beskrivelse af tilværelsen hinsides. Arien har samme versemål som pinsedigtet.

Foranstående analyse fører til, at Ambrosius Stubs Pinsedigt, skrevet ca. 1737, kan have dette udseende:

1. Naturen holder Pindsefest
I blomstervirket Smykke,
Og Marken, som den kan det bedst,
Fortæller om sin Lykke.
Nu Vaarens Vind
Har ringet ind
Dens Fest i Skovens Kroner.
Guds Aandes Magt

Har Livet vakt;
Ham prise tusind Toner.

2. Jeg seer, den grønne Ager staaer
Opstanden fra de Døde;
Guds Forsyn lader Aar for Aar
Den visne Mark gjenføde.
Det gamle Frø
Dog maatte døe,
Før Marken fik sin Grøde;
Thi hjælp mig, du,
Guds Aand! min Hu
Til Verdens Lyst at døde!

3. Jeg seer det ringe Blomsterstraa
Mod regn og Solskin hige.
Guds Naade kan det Lave naae,
Dens Gaver spredes lige.
Min Arvedeel
Jeg tager heel
Ved Christus i Guds Rige!
I Himlens Vaar
De ringe Kaar
Til Herlighed skal stige!

4. Guds Kjærligheds Apostelhær
Udflagrer med sin Trille.
Naar Aanden med Guds Kraft er nær,
Kan jeg da tie stille?
Om Jesu Christ,
Der lever hist,
Mig lægges Ord paa Tunge;
Om Livets Vaar,
Jeg godt forstaar,
De Fugleflokke sjunge!

5. Af Haabets grønne Mai jeg vil
Min Pindse-Løvsal bygge
Mod Skylregn og mod Dagens Ild,
Med Hvile og med Skygge!
Om Kjærlighed
Bag Gravens Bred
Med reen og evig Lue,
Om Glæden hist
Hos Jesum Christ
Mig synger Skovens due!

6. (Bøn)

(Boye har skrevet flere pinsesalmer bl.a. med naturbilleder. Måske ses heri glimt af Stubs vers 6).

"Efterskrift"

Følgende vers, som Stub har skrevet på samme versemål som pinsedigtet, kan være en slags efterskrift til dette, da terminen nærmede sig.

Seer det end for dig dunkelt ud,
Naar Trængsel dig tilsendes,
Dig meenes intet Ondt af Gud
Dit Vejr kan hastig vendes,
Naar Glædens Skin
Skal bryde ind
I rette Tid af Naade,
Dig hielper Gud
Af Nøden ud
Det blier tilsidst din Baade.

Aria over psalm 42,6. Hvorfor bedrøver du dig min Sjæl ...
Stubs fynske gårdejertilværelse var kortvarig. Okt. 1735 - jan. 1738.

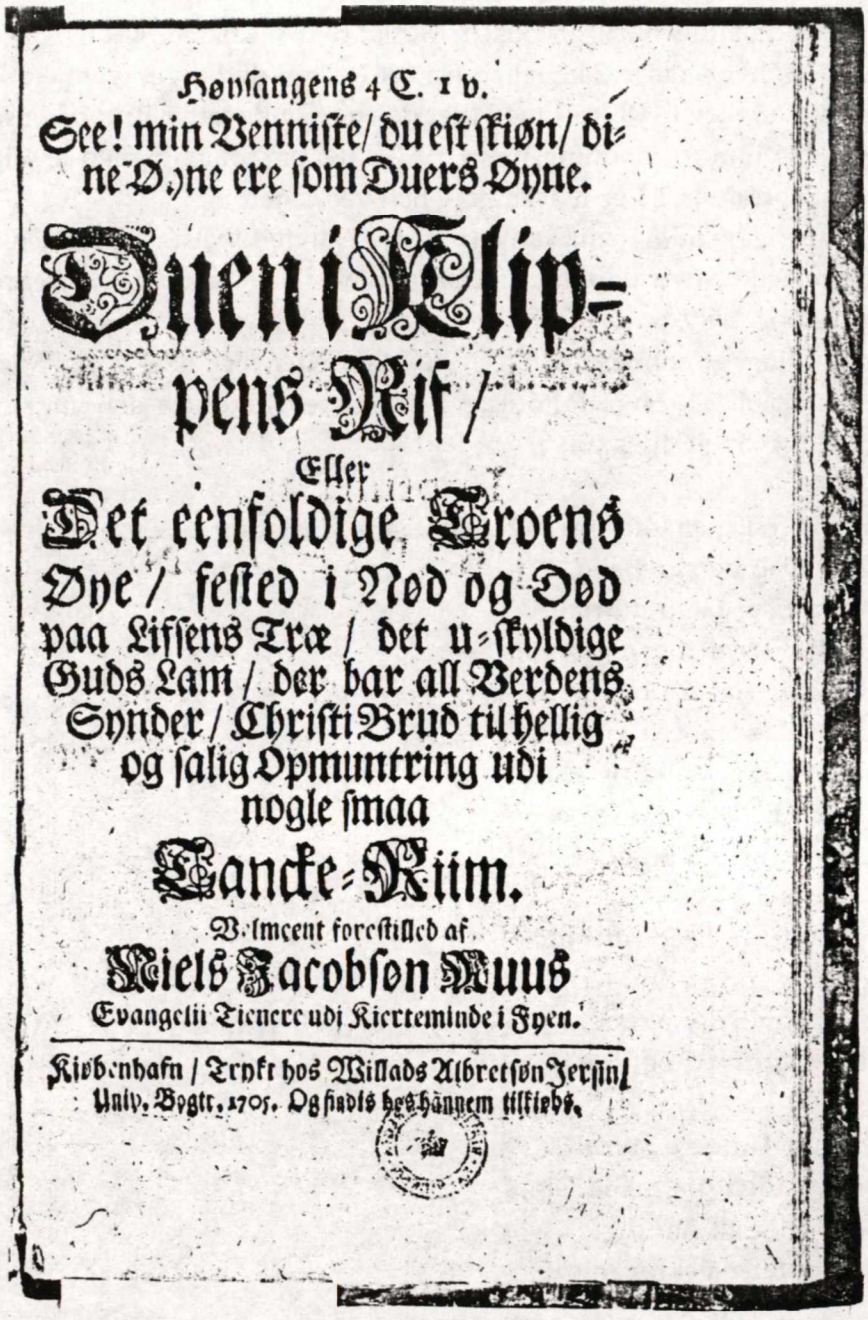

Høysangens 4 C. 1 v.

See! min Venniſte/ du eſt ſkiøn/ dine Øyne ere ſom Duers Øyne.

Duen i Klippens Rif/

Eller

Det eenfoldige Troens Øye/ feſted i Nød og Død paa Liſſens Træ/ det u-ſkyldige Guds Lam/ der bar all Verdens Synder/ Chriſti Brud til hellig og ſalig Opmuntring udi nogle ſmaa

Lancke-Riim.

Velmeent foreſtillet af

Niels Jacobſøn Muus

Evangelii Tienere udi Kierteminde i Fyen.

Kiøbenhafn/ Trykt hos Willads Albretſøn Jerſin/ Univ. Bogtr. 1705. Og findis hos hannem tilkiøbs.

JENS LYSTER

Bed, o Jesus, bed for mig

Tak til to af selskabets medlemmer, sognepræsterne Jens Simonsen, Kolding og Viggo Baun, Åby-Vedsted pr. Åbybro, der begge har reageret på efterlysningen i HM 1992 s.185 ved at sende tidsskriftet en kopi af sognepræst P.Poulsens artikel "Bed o Jesus, bed for mig - og lidt om dens tilblivelse". Den har formodentlig været trykt i Indre Missions Tidende engang i 1960erne.

I stedet for at genoptrykke den udmærkede lille artikel, som giver de væsentligste oplysninger i nedenstående linier, har jeg foretrukket at gå til kilderne på Det kongelige Bibliotek for at få så præcise tekster til det efterlyste rim som muligt.

Forfatteren er formodentlig Niels Jacobsen Muus, født i Kbh.26. dec. 1660, begravet i Kerteminde 4.maj 1724, hvor han var kapellan fra 1687 til sin død, livet igennem kæmpende med tung fattigdom. Han blev i 1689 gift med Magdalene Knudsdatter Bruun, en søsterdatter til bispinde Kingo [1], så min formodning i HM 1992 s.186 om afhængighed af Kingos "Gud er Gud, før jorden skabtes" str.2,5 er måske ikke helt ved siden af.

I 1705 udgav Muus en samling små tankerim til udvalgte bibelsteder, "Duen i Klippens Rif", der åbenbart opnåede en vis udbredelse. I alt fald blev den genudgivet efter forfatterens død i både 1731, 1745 og 1780.

Det er i denne samling, at bønnen "Bed, o Jesu.." optræder for første gang. Som del af en poetisk udlægning af 1.Joh.2,1. Hvor P.Poulsen i sin artikel citerer fra den yngste udg.1780, ser teksten i 1705 blad B 3v således ud:

1.Joh.2.v.1. Vi have een Talsmand hos Faderen JEsum Christum.

Jeg er svag og skrøbelig,
O min JEsu! hielp du mig!
Hos din Fader for mig beed!
Hielp mig for din blodig Sved!
Synde-Maaden den er fuld,
Vær mig JEsu Mild og Huld!
Hos din Fader for mig beed!
Giør det for din blodig Sved!

Beed! ô JEsu, beed for mig!
Beed mig ind i Himmerig!
Der at lefve, der at boe,
I een Ævig Fred og Roe.

Styr min Tunge JEsu sød
Rør den med din hellig Glød!
At jeg taler alt om dig,
Du som taler vel for mig.

Således gik teksten uforandret videre til udg.1731 og 1745. I 1780 er slutningen let ændret:

..Rør den med *en* hellig Glød,
At jeg *tale kan* om dig,
Du, som taler vel for mig.

Fra denne samling kan den uhyre produktive udgiver og sognepræst til Glostrup Hans Jørgen Birch [2] have hentet tankerimet, som i bearbejdet skikkelse indgik i "Nye Evangelium-Bog eller kort Udtog af den bibelske Historie for Børn, især paa Landet, som have ringe Evne og liden Skolegang, forfattet af H.J.Birch, Sogne-Præst i Glostrup", Kbh. 1788, s.77. Det 11.afsnit i dette skrift handler om "Jesu Bøn" og lyder sådan:

"Disciplene sagde til Jesum: Herre lær os at bede: Jesus svarede: naar du beder da siig: Fader vor etc.

Det er:

Du vor Himmelske Fader! Lad os ære og tilbede dig som vor Gud og Herre! blive dine lydige Børn og Undersaattere! Giøre din Villie her paa Jorden, som dine hellige Engle i Himmelen. Giv os hver Dag den Underholdning, vi behøve! forlad os vore Synder, som vi forlade dem, der synde imod os! Lad os ikke forføres af nogen til Synd; men frie os fra alt ondt: Thi du er vor Saligheds Konge; Dig tilhører Magt og Herlighed evindelig! Bønhør du os.

Beed o! Jesu! beed for mig.
Beed mig ind i Himmerig
Der at leve, der at boe
I en evig Fryd og Roe.
Lad mig altid elske Dig
Du som beder got for mig.
Gud vær min Ven!
Gud hør min Bøn,
Og det for Jesu skyld, Amen."

Det ses, at Birch af Muus' tankerim udvælger lin.9-12 og i lin.12 ændrer "Fred" til "Fryd". Endvidere er lin.16 hos Muus blevet inspiration til Birchs lin.6. Da Birch også ellers forsyner sine bibelske historier med poetiske pointer, tør vi regne ret sikkert med, at han er mand for ovenstående rim.

Birchs lille bog opnåede stor udbredelse. Med den ændrede titel "H.J.Birchs Bibelske Historier i et kort Udtog.." udkom den i et 19.oplag i 1835 og har i hele den mellemliggende periode formidlet bønnen "Bed, o Jesu.." til folket. Om E.Mau's afvigende version fra 1851 se HM 1992 s.185f.

Fra pastor Jens Simonsen har vi modtaget kopi af side 14-15 i Johs.Krarups selvbiografi "Mit Tøjrslag", Frimodts Forlag, hvori forfatteren om denne bøn beretter, "at da jeg var en ganske lille dreng, bøjede min mor hver aften sine knæ ved min seng og bad med mig den gamle, kendte barnebøn: Bed o Jesus, bed for mig... i en evig *fred* og ro... Gud hør min bøn. For Jesu skyld! Amen." Tilbageskridtet til "evig fred" bemærkes! Johs.Krarup meddeler videre, at han selv har hørt "pastor Kaj Munk slutte sin prædiken ved en ungdomsgudstjeneste i Varde kirke i marts 1943 med at fremsige bønnen, som han havde hørt på Lolland. En husmandskone på Eskilstrup fortalte mig, at hendes moder havde lært hende denne bøn i barndomshjemmet i Klitmøller i Thy. Frøken Sophy Oxholm, sygeplejerske ved Tirukoilur hospital i Indien, datter af overkammerherre, hofmarskal Oxholm, havde lært bønnen af sin mor, født komtesse Holstein fra Holsteinborg i Sydsjælland. Og jeg beder den hver aften."

Noter

1. Niels Jacobsen Muus er biograferet af A. Jantzen i C.F. Brickas Dansk biografisk Lexikon XI, 1897, s. 556f.

2. A. Jantzen i Dansk biografisk Lexikon II, 1888, s. 287f. R. Paulli i Dansk biografisk Leksikon II, 1979, s. 144.

Kirsten Kjærulff: Den ildfyldte kraft. Middelalderens mystik hos Hildegard af Bingen.
Gyldendal 1992. 253 s. kr. 268. ISBN nr. 87-00-01152-5.

Kirsten Kjærulffs bog om den for tiden nok mest omtalte af middelalderens store kvindelige "mystikere", benediktinerinden Hildegard af Bingen (1098-1179), er en kombineret biografisk og idéhistorisk introduktion til hendes (og datidens) åndelige univers. Fremstillingens hovedkilder er følgelig Hildegards levnedsbeskrivelse, hendes såkaldte *Vita*, og hendes store og svært tilgængelige visionære værk, *Scivias*. Omfattende, som bogen er tilrettelagt, inddrager den dog også hendes salmedigtning, som den fremstår i *Symphonia harmoniae caelestium revelationum*, samt hendes musikdrama, *Ordo virtutum* og hendes teorier om lægekunsten "mellem sjæl og krop". Bogen som helhed er et engageret indlæg til fordel for den livsanskuelse, som - med rette eller urette - tillægges middelalderen i almindelighed og Hildegard i særdeleshed. Et engagement af den art forringer ikke automatisk en bogs faglige kvalitet. Når der for en saglig betragtning alligevel må rettes indvendinger mod KKs fremstilling, skyldes det derfor ikke det ærinde, hun er ude i. Det skyldes hendes til tider amatøragtige behandling af stoffet: En amatør er som bekendt én, der har forelsket sig i et emne, og som derfor kan have oparbejdet en selv for fagfolk imponerende viden om det, men som ikke disponerer over den faguddannedes overblik og metode. Man kan så spørge, hvorfor alting skal gøres til en sag for eksperter? KK vil jo netop ikke meritere sig, men vække og oplyse? Svaret er nok bedst givet med et citat fra bogen selv, som mere end noget illustrerer, hvad manglende fagkompetence på et så vanskeligt felt som middelalderen kan føre til.

På s. 24-25 omtales de fattige, der sneg sig forbi vor hovedpersons klosterport for at nå om til dets "...fattigkøkken, for alle fattige og syge, der kom forbi, skulle modtages med kærlighed og omsorg, som var det Kristus selv. Det skriver den hellige Benedikt i sin klosterregel. Derfor gik ingen dengang forgæves til et klosters port". Hvad der støder én i denne rørende naive "beskrivelse" af forholdene i middelalderen er ikke så meget den metodiske brøler, det er at slutte fra en forskrift i Benedicts Regel (hvor noget sådant næppe heller har været intenderet) til højmiddelalderens virkelighed. Det er den totale mangel på indsigt i perioden som sådan; ganske enkelt en viden om, hvordan forholdene var dengang.

Den manglende "fingerspidsfornemmelse" for tiden gør til syvende og sidst - desværre! - den velskrevne bog og dermed også dens budskab utroværdig. Det er således et overordentlig karakteristisk træk ved dens måde at gribe tingene an på, at alt, hvad der kan puttes ind under kategorien: holistisk tilværelsestydning - healing - (hellig) lægekunst - bliver behandlet her og ikke i (andre) sammenhænge, hvor det for en middelalderlig opfattelse ville være mere naturligt at anbringe det. Det gælder f.eks. i gengivelsen og fortolkningen af det store Maria-responsorium fra "*Symphonia*", hvor "metoden" fører til en direkte fejltolkning. Responsoriet indledes på følgende måde:

> "*O clarissima mater sancte medicine*
> *tu ungenta per sanctum filium tuum infudisti...*".

Tilskyndet af andre forskere, der ligeledes har grebet muligheden for at kombinere Hildegards ofte originale formuleringer i sine Maria-sange med hendes interesse for lægekunsten, vælger KK at placere dette responsorium i en redegørelse for "den mystiske helhedsopfattelse" af mennesket, således som den kommer til udtryk i hendes medicinske hovedværk, *Causae et curae*. Til oversættelsen er der føjet en uautentisk, stærkt tolkende overskrift, "Den hellige lægekunst", og selv lyder den indledningsvis "O lysende moder for den hellige lægekunst, /

ved din hellige søn har du gydt lægende olie...", hvorefter der uden videre kommentarer tales videre om Hildegards hovedværk om lægekunsten. Hildegard har imidlertid komponeret responsoriet som et integrerende led i et (formentlig samlet) salmeværk, hvori det sammen med en række andre liturgiske Maria-sange hylder inkarnationsunderet som forudsætningen for menneskets helbredelse. Maria besynges her for sin andel i dette (inkarnations)under; og hun fremstår som følge deraf ikke som en anden mæcen eller skytshelgeninde som "moder for den hellige lægeKUNST", men tværtimod som moderen til selve lægeMIDLET, "den hellige MEDICIN", som er Jesus, og som derfor også straks efter, nemlig i anden linjes ungenta ("salve, olie"), præsenteres ved en vending, der leder associationerne direkte hen på kirkens sakramenter. Medicin-metaforen tolkes eller uddybes med andre ord ved at blive anbragt i just den sammenhæng, hvor den var indlysende for datidens mennesker. Den inkarnerede Jesus betragtedes i middelalderlitteraturen generelt som indstifteren af de hellige handlinger, hvorved mennesket her og nu opnår helbredelse i kirkens "lazaret" eller det "herberge", den barmhjertige samaritaner anbragte den sårede vejfarende i. For den, der er fortrolig med dette tankeunivers, er der intet overraskende i Hildegards valg af temaer og metaforer. Det, der gør hende særligt tiltrækkende, er hendes sproglige urkraft, eller, kort sagt: kunstneriske kvaliteter.

KKs behandling af "Ordo virtutum" afslører en lignende afhængighed af den svagere del af den videnskabelige litteratur med dens oversættelser. "Spiel der Kräfte" er et forsøg på fra to tyske udgiveres side at få titlen med dens hele to teologiske termini technici til at lyde af noget fornuftigt. KK "oversætter" ligeledes med "Kræfternes spil". Det skal indrømmes, at det kan være svært at finde en gengivelse af specielt ordet "ordo", som er dækkende for den flertydighed, ordet har i denne liturgisk prægede præsentation af en bestemt rang-(gruppe) inden for det åndelige univers og dettes "rette orden". "Spil" er en mulighed: vælger man den, er det for bevidst at styrke den formodning, at den processionsagtige præsentation af dyderne kan have været ledsaget af dans. Det er og bliver dog en formodning, selv om den er gledet helt ind i en anden tysk oversætters gengivelse af selve Hildegards tekst. Hos KK, som støtter sig på denne, omskrives "Foragt for verden"s opfordring til de andre dyder:

Ascendamus ad fontem vitae. ("Lad os stige op til livets kilde")

derfor pludselig således:

"Vi vil (!) stige op til livets kilde *og synge og danse*".

Endnu engang altså én bestemt, aktualiserende, tolkningstradition, der udgives for at være Hildegards egne ord.

Som argument for at tale om "kræfter", man fristes til at sige "energier", anfører KK den oprindelige betydning af virtus, nemlig dyd OG kraft. Hertil er blot at indvende, at ordet i højmiddelalderens benediktinske univers står for noget ganske bestemt og derfor ikke kan belyses ved sin oprindelige betydning. Det er ligeledes kort fortalt sprogforbistring at gengive lasten hovmod, der sandt nok er roden til al synd, og som derfor må modarbejdes af selve dydernes dronning, ydmygheden, med "arvesynden" (s. 201).

Til gengæld må så tilføjes, at KK kan kæmpe bravt med den særegne poetiske brug af det latinske sprog, som gør sig gældende i Hildegards salmer. Således f.eks. i hendes forsøg på at forklare, hvad der ligger i "viriditas", "grønheden", "den grønne livskraft", "den livsbetingende grokraft", en kraft, som bryder igennem i Kristi inkarnation og gør Maria til "viridissima virgo" - en superlativ, man skulle være en N.F.S. Grundtvig for at kunne omsætte sprogligt uden at blive ufrivilligt morsom. Der er tale om et tema, som Hildegard udfolder med stor kraft i sine Mariasange, og som (af andre grunde end den ovenfor nævnte) igen

næsten ikke kan undgå at give den danske læser mindelser om netop Grundtvigs salmer. Desværre taber KK atter sine egne sunde og mere selvstændige iagttagelser på gulvet i sit forsøg på - i samklang med den forskning, hun knytter til ved - at få det hele til at gå op i en højere enhed. Med reference til føromtalte Maria-responsorium, hedder det pludselig, og lige så uformidlet som i den første omtale af det: "Derfor (?!) er hun "Mater medicina" (*sic!*), den hellige lægekunsts moder". Fra noget, der var lige ved at give os færten af den virkelige, den dybt fascinerende, Hildegard, hales vi tilbage til en økologisk tænkende nutid, det ikke er til at tage fejl af, og som, alle dens kvaliteter til trods, virker knapt så original og fascinerende på det nutidsmenneske, der umiddelbart nikker genkendende til sit eget tankeunivers deri. Det er virkelig at beklage, at dette behjertede og velmente forsøg på at bringe os i kontakt med én af fortidens store kunstneriske genier i den grad nivellerer afstanden i tid og forestillingsverden, at man ender med at se sin egen tid gengivet i det spejl, der tværtimod skulle (og kunne) fortælle os noget nyt og anderledes.

Ninna Jørgensen

Supplement til artiklen om "Se nu stiger solen..."

Salmen kom med i højskolesangbøgerne fra første færd. I den såkaldte "Mellerupbog" fra 1893 og i den sangbog, som nu hedder Folkehøjskolens Sangbog, fra første udgave i 1894.

Den er gendigtet på svensk af Anders Frostenson og kom med i salmebogstillægget Psalmer och visor 82 (som nr. 804), men blev ikke medtaget i Den svenska psalmboken 1986.

Frostensons tekst er på fire vers, hvoraf det første svarer til originalens vers 1 og de to sidste til originalens vers 6 og 7, mens det andet vers ikke direkte svarer til noget vers i Jakob Knudsens tekst, men er skrevet i samme ånd.

Det lyder sådan:

> Tack att jag får möta dig, sommardag,
> ge mig hän åt dig, i min famn dig ta,
> känna vinden, himmel och hav och jord,
> andas i ett levande skaparord.

Poul Dam

Forfatternes adresser
Sognepræst, ph.d. Peter Balslev-Clausen
Ahlmanns Allé 14, 2900 Hellerup

Herlov Brix
Snogbæk Nederby 12, 6400 Sønderborg

Fhv. folketingsmedlem Poul Dam
Sortedam Dossering 29, 2200 København N.

Stud.theol. Vibeke Hammerum
Vesterbrogade 120 D, 1620 København V.

Adjunkt, cand.theol. Ninna Jørgensen
Langebæk Stationsvej 5, 4772 Langebæk

Sognepræst, cand.theol. Jens Lyster
Notmark præstegård, 6440 Augustenborg

HYMNOLOGISKE MEDDELELSER

ÅRGANG 1992

INDHOLDSOVERSIGT

ARTIKLER

Albertsen, Leif Ludwig:
Advarsel mod for nye og for nationale salmer s. 214-217

Andersen, Chr.:
Se nu stiger Solen - en salme folk har taget til hjerte s. 217-222

Björdal, Øystein:
"For at den som tror på meg, ikke skal bli i mørket" s. 71-72

Durnbaugh, Hedwig T.:
Building Bridges of Praise s. 11-27

Ellingsen, Svein:
Underveis mot et salmespråk s. 40-46

Gregersen, Hans m.fl.:
Med Guld i mund - beretning om et forsøg s. 177-183

Hansen, Karstein M.:
Skapelsestankens livsforståelse i Svein Ellingsens salmedigtning s. 73-82

Hansson, Karl-Johan:
Recension av Harald Göransson: Koralpsalmboken 1697 s. 173-176

Herresthal, Harald:
Åpningstale ved Svein Ellingsen-seminaret s. 9-10

Herrestahl, Harald:
Salmen i skjæringspunktet mellom kunst og kommunikasjon s. 47-58

Haavik, Åge:
Ord til ordløse s. 67-68

Haavik, Åge:
" - og lovsang fødes i ditt hus" s. 69-70

Kvanvig, Helge S.:
Språk og virkelighedsforståelse i Salmenes bok s. 28-39

Lyster, Jens:
Georg Neumarks forsynssalme s. 89-130
Lyster, Jens:
Reravs salmebog 1575 s. 152-165

Lyster, Jens:
Om Niels Jesperssøns forsinkede Graduale s. 195-207

Lyster, Jens:
Thomissøn 1586 - en gudelig håndbog s. 208-213

Schumacher, Jan:
Svein Ellingsen og "Det skjulte nærvær" s. 59-66

Stidsen, Johs. Enggaard:
Kragelund-hæftet og andre hæfter med håndskrevne salmer s. 166-173

Värmon, Ragnar:
Studier kring Lina Sandells Psalm "Blott en dag" s. 143-151

ANMELDELSER

Bruun, Jens:
Barselstue og himmelstige. En Samling af Gudelige Sange.
(Jens Lyster) s. 184-185

Dam, Poul:
Grundtvig-tekster i sangbøgerne
(Peter Balslev-Clausen) s. 234-235

Ellingsen, Svein:
Der finnes en dyrebar rose
(Birgitte Ebert) s. 224-229

Gottes Lob wandert - Praises resound
Svein Ellingsen/Hedwig T. Durnbaugh: Praises resound
Jürgen Henkys: Frühlich erzählt von dir
(Elisabeth Wentz-Janacek) s. 229-233

Selander, Sven Åke:
Psalmsång för religion och andra ämnen Åk 1-9
(Peter Balslev-Clausen) s. 233-234

ANDET

Albertsen, Leif Ludwig:
Notmark og Neumark s. 190

Biografiske oplysninger om Svein Ellingsen s. 83-84

Indholdsoversigt for 20. årgang - 1991 s. 87-88

Kristensen, Jørgen: Vær velkommen s. 222-223

Lyster, Jens:
Efterlysning s. 185-186

Lyster, Jens: Redaktionelt s. 85-86

Lyster, Jens: Sommersalmer i metermål s. 130-137

Nordiske hymnologikonferens: Psalmens liv och liv i psalmen s. 138-140

Nordisk Institut for Hymnologi (NORDHYMN)
Rapport fra udvidet styringsgruppemøde 13.-14. juni 1992
på Magleås Kursuscenter s. 235-236

Program for det hymnologiske seminar v. Norges Musikhögskole s. 7-8

Forfatternes adresser s. 84, 140, 190 og 237

Nye tekster og melodier:

Svein Ellingsen s. 6

Gustav Biering s. 141-142

Svein Ellingsen/Hedwig Durnbaugh s. 191-194

SAMFUNDET
DANSK
KIRKESANG

SALMER OG MUSIK I GUDSTJENESTEN

Et spørgsmål om kvalitet

SOMMERMØDE 25.-31. JULI 1993 PÅ

NØRGAARDS HØJSKOLE
Bjerringbro

SAMFUNDET DANSK KIRKESANG indbyder 25.-31. juli 1993 i samarbejde med **NØRGAARDS HØJSKOLE** i Bjerringbro til et sommermøde med udgangspunkt i aktuelle problemer under overskriften ***Salmer og musik i gudstjenesten - et spørgsmål om kvalitet.***

I de senere år har SDKs sommermøder bestået af en række kursustilbud med henblik på bl.a. stemmedannelse, korsang og praktisk orgelspil. I 1993 har vi besluttet at lægge vægten på en bred drøftelse af salmer og musik i gudstjenesten i brydningen mellem tradition og fornyelse.

Baggrunden er naturligvis den netop autoriserede gudstjenesteform, den nye bibeloversættelse og nedsættelsen i 1993 af kirkeministeriets salmebogskommission, der skal fremlægge forslag til både en ny salmebog og en ny koralbog.

Vi har ment, at SDKs sommermøde er det rette forum for en drøftelse af denne nye situation og dens konsekvenser. Foruden organister og præster henvender mødet sig til alle interesserede - både menighedsrådsmedlemmer og alle andre, som gudstjenestens form og indhold ligger på sinde. Hurtig tilmelding er nødvendig, fordi der kun er plads til et begrænset antal deltagere. Sommermødets foredrag og diskussioner vil i løbet af efteråret 1993 blive trykt og udsendt i Dansk Kirkesangs Årsskrift.

PROGRAM

SØNDAG 25. JULI

14.00 Ankomst og indkvartering

17.00 Velkomst og præsentation af mødet ved formanden, professor, dr.phil. Christian Thodberg.

19.30 **Er der en kirkestil?**
Indlæg ved organist Peter Møller og komponisten Niels la Cour.

MANDAG 26. JULI

8.30 Morgensang og gennemgang af salmetekster og -melodier med henblik på højmessen onsdag.
(Ved domprovst Karen Horsens og organist Jørgen Ernst Hansen).

9.45 **Er der en kirkestil?**
Indlæg ved Christian Thodberg.
Derefter diskussion om de tre indlæg om emnet.

14.00 Professor, dr.phil. Henrik Glahn: **Koralbogsproblemer.** Diskussion

16.00 Sanginspektør Arne Berg: **Hvad er en god salmemelodi?**

19.30 **Kriterier for salmetekster.**
Indlæg ved forfatteren Søren Ulrik Thomsen (?), Karen Horsens m.fl.
Indlæg og diskussion fortsættes tirsdag.

TIRSDAG 27. JULI

8.30 Morgensang og salmegennemgang som mandag.

9.45 **Kriterier for salmetekster** (fortsat).

11.30 Korsang

14.00 **Tekster til kirkemusikalske indslag i gudstjenesten** (motet, introitus o.s.v.). Ved Jørgen Ernst Hansen, Karen Horsens og Christian Thodberg.
Indlæg og diskussion fortsættes onsdag.

16.00 Besøg på **Blichermuseet** med viceforstander, mag.art. Vagn Jørgensen

19.30 Kandidatstipendiat, cand.theol. Peter Thyssen:
"Kling, hver gammel kirke-salme, som du først var gjort i går".
Noget om kirke, kunst og samtid.

ONSDAG 28. JULI

9.00 Højmesse i Bjerringbro Kirke med Karen Horsens som prædikant og Jørgen Ernst Hansen som organist.

11.00 Korsang

14.00 **Tekster til kirkemusikalske indslag** (fortsat).

16.00 Forfatteren Anna Sophie Seidelin: **Om salmer og melodier set fra kirkebænken.**

19.30 Kirkemusikaften i Søndermarkskirken, Viborg.
J. S. Bachs "Orgelbüchlein" som "koralbog".
Teologiske, musikalske og gudstjenstlige aspekter i Bachs koralbearbejdelser fra "Orgelbüchlein"; kommenteret og spillet.
Ved Peter Thyssen og domorganist Kristian Olesen

TORSDAG 29. JULI

8.30 Morgensang og salmegennemgang ved Henrik Glahn og sognepræst Betty Højgaard

9.45 **Tekster til kirkemusikalske indslag** (fortsat)

11.00 Korprøve

14.00 Ekskursion til **Skovgaard-museet** i Viborg.
Biskop, dr.theol. Henning Højrup: **Grundtvig og Skovsgaards billeder.**

16.00 Rundvisning i **Viborg Domkirke** ved museumsinspektør Thomas Bullinger

19.30 Årsmøde

20.15 Organist Ulrik Spang-Hanssen: **Rytmisk musik i højmessen?**

FREDAG 30. JULI

8.30 Morgensang og salmegennemgang ved Henrik Glahn og Christian Thodberg

9.45 **Det officielle salmebogstillæg som oplæg til den egentlige salmebog.**
Betty Højgaard.

11.00 Korsang

14.00 Medlemmer af salmebogskommissionen:
Synspunkter om den nye salme- og koralbog.

19.30 **Koncert i Sdr. Sogns Kirke i Viborg**
Derefter festligt samvær på højskolen.

LØRDAG 31. JULI

Afrejse efter morgenmad

Faste tidspunkter: Morgenmad kl. 7.30, middagsmad kl. 12.30, eftermiddagskaffe kl. 15.00, aftensmad kl. 18.30, aftenkaffe kl. 22.00.

OM HØJSKOLEN

Nørgaard Højskole er en grundtvigsk folkehøjskole, hvor grundlaget er frihed til forskellighed.

Fritidsaktiviteter
Svømmesal (medbring badetøj og idrætstøj)
Motionssal - Styrketræningslokale
Billard og bordtennis
Kano og kajak på Gudenåen - Afmærkede gangstier
Bål- og grillplads - Dejlige gårdhaver
Bibliotek - TV-stuer
Moderne møntvaskeri

Omegn
Højskolen ligger i det bakkede midtjyske landskab, som Gudenåen snor sig igennem. I nærheden ligger Tange Sø med Danmarks største vandkraftværk og Elmuseet.
I umiddelbar nærhed af højskolen er der dejlige skovområder med mange muligheder for vandreture. Af naturskønne steder kan bl.a. nævnes Busbjerg, Ø Bakker, Nørreådalen, Hald Sø og Dollerup Bakker.

Praktiske oplysninger
Hvordan kommer man til højskolen? Med **DSB** er der timeforbindelser til og fra Bjerringbro, ligesom der er IC3-togs forbindelse 2 gange dagligt. Fra banegården er der 15 minutters gang til højskolen. Man kan eventuelt aftale afhentning ved stationen med højskolen. - Karup lufthavn ligger en halv times kørsel fra højskolen.

Indkvartering
sker på højskolen i to-sengs værelser med sengelinned og håndklæde. Toilet og bad er placeret i et forrum til værelserne to og to.

BILAG TIL OMSTÅENDE ANSØGNING TIL MENIGHEDSRÅDET

Tilskud
Ifølge Kirkeministeriets cirkulære af den 14. december 1983 kan menighedsrådet bevilge tjenestefrihed med løn, og inden for budgettets rammer kan menighedsrådet endvidere yde tilskud til hel eller delvis dækning af kursusafgiften og rejseudgifter efter de for tjenesterejser gældende regler. Støtte kan gives til deltagelse i årskurser, der er åbne for alle ansatte i folkekirken, som har faglig interesse i at blive optaget på kurset.

Pris for mødedeltagelse inkl. ophold kr. 1900,-

TILMELDING
sker til

Nørgaards Højskole, Vestre Ringvej 9,
8850 Bjerringbro, Tlf. 86 68 23 00

ved udfyldelse af nedenstående tilmeldingsskema. Man vil derefter få tilsendt et girokort til indbetaling af depositum på kr. 200,-.

Pris: kr. 1900,- for mødedeltagelse inkl. ophold. Det resterende beløb betales straks ved ankomsten.

Tilmelding bedes på grund af begrænset antal pladser foretaget snarest og senest den 1. juni 1993.

Yderligere oplysninger kan endvidere fås hos Samfundet Dansk Kirkesangs Sekretariat:

Marianne Grønholdt og Peter R. Mogensen
Høyrups Allé 7, 4.th. - 2900 Hellerup
Tlf. 31 62 82 57

.....

Tilmelding til **SAMFUNDET DANSK KIRKESANGs** sommermøde 25.-31.juli 1993 på **NØRGAARDS HØJSKOLE**

Navn .....

Adresse .....

.....

.....

Korsang Ja ____ Nej ____ Stemme .....

Bemærkninger .....

.....

SAMFUNDET DANSK KIRKSANG

Ansøgning

I henhold til Kirkeministeriets cirkulære af den 14. december 1983 om kirkefunktionærers deltagelse i faglige kurser tillader undertegnede

....
(navn) (Stilling ved kirken)

ved ..... kirke .....sogn

sig at ansøge om tilskud til deltagelse i **SAMFUNDET DANSK KIRKESANGs** årskursus, der er kursus med studiegrupper, salmegennemgang, korsang og foredrag.

Kurset finder sted 25. -31. juli 1993 på NØRGAARDS HØJSKOLE, Bjerringbro.

Foruden fri vikar søges kirken om følgende:

Kursusudgiften, herunder kost og logi .....kr. .....

Rejseudgifter .....kr. .....

Andet .....kr. .....

I alt kr. _____

Dato: _____ Underskrift: _____

Adresse: _____

_____

Hymnologiske Meddelelser udkommer årligt med 4 numre á omkring 50 sider

Udgives af Salmehistorisk Selskab, Københavns Universitet, Institut for Kirkehistorie, Købmagergade 44-46, DK-1150 København K., Danmark. Tlf. 35 32 36 23.

Organ for Nordisk Institut for Hymnologi - NORDHYMN

Medlemskab af Salmehistorisk Selskab tegnes hos kassereren, Institut for Kirkehistorie, Købmagergade 44-46, 1150 København K., giro 2 20 11 19.
Hos kassereren kan også bestilles ældre årgange af tidsskriftet.

Salmehistorisk Selskabs bestyrelse:

Universitetslektor, dr.phil. Steffen Arndal,
Ruegyden 80, 5250 Odense SV. Tlf. 65 96 37 08.

Sognepræst, ph.d. Peter Balslev-Clausen, sekretær,
Ahlmanns Allé 14, 2900 Hellerup. Tlf. 31 62 79 27.

Universitetslektor, cand.theol. Jørgen I. Jensen,
Steenstrups Allé 17, 1924 Frederiksberg C. Tlf. 35 37 39 73.

Professor, dr.theol. Steffen Kjeldgaard-Pedersen, formand,
Kong Valdemars Vej 25, 4000 Roskilde. Tlf. 42 36 72 21.

Forretningsfører, merkonom Vagner Lund, kasserer,
Caroline Amalievej 27, 2800 Lyngby. Tlf. 42 88 48 65.

Sognepræst, cand.theol. Jens Lyster, næstformand,
Notmark præstegård, 6440 Augustenborg. Tlf. 74 47 31 44.

Sen.stip., cand.scient. Nils Holger Petersen,
Brødrene Reebergsvej 5, 2000 Frederiksberg. Tlf. 36 30 40 21.

Universitetslektor, organist, mag.art. Torben Schousboe,
Tryggevældevej 132, 2700 Brønshøj. Tlf. 31 28 02 05.

Styringsgruppe for Nordisk Institut for Hymnologi (Nordisk redaktionskomite):

Professor, fil.dr. Folke Bohlin, formand
Kvarnkroken 4, S-222 47 Lund, Sverige. Tlf. 046 13 30 70.

Docent, fil. & teol.dr. Karl-Johan Hansson,
Skolhusgatan 41 B 10, SF-65120 Vasa, Finland. Tlf. 9 61 12 61 26.

Forlagsredaktør, cand.theol. Åge Haavik,
Terrasseveien 34, N-1322 Høvik, Norge. Tlf. 02 53 91 54.

Professor, dr.theol. Steffen Kjeldgaard-Pedersen,
Kong Valdemars Vej 25, DK-4000 Roskilde, Danmark. Tlf. 42 36 72 21.

Organist, cand.musicae Smári Olason
Hrismòun 11, IS-210 Gardabær, Island

Sekretariat:
Nordisk Institut for Hymnologi - NORDHYMN,
Institut for Kirkehistorie, Købmagergade 44-46, DK-1150 København K.,

Forretningsfører, merkonom Vagner Lund, sekretær. Tlf. 35 32 36 23.

Sognepræst, ph.d. Peter Balslev-Clausen, redaktør.

Hymnologiske Meddelelsers redaktion:

Steffen Arndal, Peter Balslev-Clausen (ansvarshavende), Vagner Lund (redaktionssekretær), Jens Lyster, Nils Holger Petersen og Torben Schousboe.

Tidsskriftet udgives med støtte fra Carlsen-Langes Legatstiftelse, Svend Viggo Berendt og hustrus Mindelegat, N.F.S. Grundtvigs Fond samt Kulturministeriet.

Eftertryk tilladt efter aftale med forfatterne og med angivelse af kilde

Det samfundsvidenskabelige fakultets reprocenter